فاشیزمی دیجیتاڵی، هاوپەیمانی مۆنۆپۆلی سەرمایە لەگەڵ ڕاستڕەوی توندڕەو.. ڕزگار ئاکرەی

خوێندنەوەیەکی چەپ بۆ مانیفێستی Palantir Technologies پالانتیر

ئەو مانیفێستەی ”پالانتیر” بڵاوی کردووەتەوە نە بەڵگەنامەیەکی تەکنیکی و نە دیدێکی ئابوورییە. بەڵگەنامەیەکی سیاسی ئاشکرایە کە قۆناغێکی نوێ لە ڕێڕەوی سەرمایەداری دیجیتاڵی ڕادەگەیەنێت، قۆناغێک کە تێیدا وازی لە بانگەشەی بێلایەنی هێناوە و بڕیاری داوە خۆی ئاشکرا بکات و ڕوخساری تەواوی ئایدۆلۆژیای خۆی ئاشکرا بکات.

”پالانتیر” حاڵەتێکی جیا نییە لە دیمەنی تەکنۆلۆژیای جیهانی.

یەکێکە لە چەندین کۆمپانیای گەورەی تەکنۆلۆژیا کە تەکنۆلۆژیاکانیان بە سیستەمەکانی سەرکوتکردن و پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ دەفرۆشن و لەلایەن ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤەوە سەرکۆنەی کراوە بەهۆی ڕۆڵی لە دیپۆرتکردنەوەی زۆرەملێ و چاودێری بەکۆمەڵ و چەوساندنەوەی بەرهەڵستکاران.

لە هەمووی خراپتر ئەوەیە کە ڕاپۆرتە بەڵگەنامەکان هاوبەشییەکی ڕاستوخۆی نێوان ئەم کۆمپانیایە دەردەخەن لەگەڵ کۆمپانیاکانی تری تەکنۆلۆژیای ڕۆژئاوایی وەک گووگڵ و ئەمازۆن و مایکرۆسۆفت و سوپای ئیسرائیل کە داتا و سیستەمی ئامانج دابین دەکەن کە لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکاندا بەکارهاتوون. لەم ڕووەشەوە، لە ناوەڕۆکدا جیاوازی نییە لەگەڵ کۆمپانیا گەورەکانی تری سەرمایەداری دیجیتاڵی کە هەمان شت بە شێوەی جیاواز و پلەی جیاوازی کراوەیی ئەنجام دەدەن.

ئەمە ڕاگەیاندێکی چینایەتییە بۆ پرۆژەیەک بۆ هاوپەیمانییەکی فاشیستی دیجیتاڵی کە تەنها پشت بە توندوتیژی تەقلیدی نابەستێت، بەڵکو پشت بە چاودێری و سەرکوتکردنی دیجیتاڵی و شیکردنەوەی داتا و زیرەکی دەستکرد و دەستکاریکردنی ڕای گشتی و سەرکوتکردنی ناڕەزایی لە ڕێگەی شێوازێکی هەستپێنەکراو بەڵام کاریگەری قووڵەوە دەبەستێت. هاوپەیمانێتییەک کە تاوانەکانی لە بازنەی نوخبەدا و ئۆفیسی کۆمپانیاکان نامێننەوە، بەڵکو گۆڕەپانەکانی جەنگ و جەستەی خەڵکی مەدەنی دەگرێتەوە، کە ئەمڕۆ بە ڕوونترین شێوە لە ترەمپیزم

و هاوپەیمانەتییەکانیدا و تاوانەکانی و جەنگە شەڕانگێزەکانی بەرجەستە کراوە.

لە دۆڵی سیلیکۆنەوە بۆ کۆشکی سپی: هاوپەیمانی ئۆرگانیک

بە تێگەیشتن لە مانیفێستی پالانتیر لە دەرەوەی چوارچێوەی دابڕاوەکەی، دەبێت وێنەی ئەو هاوپەیمانییە بهێنینەوە کە لەم چەند ساڵەی دواییدا لەنێوان بەشێک لە نوخبەی تەکنەلۆژیا و پڕۆژەی ڕاستڕەوی ناسیونالیستی توندڕەو دروست بووە. پیتەر ثیل، دامەزرێنەری پالانتیر و گرنگترین سەرمایەداری پیشەی سیاسی ترەمپ، تەنها بازرگانێک نییە کە پشتگیری کاندیدێکی سیاسی بکات.

ئەو ئەو عەقڵە ئایدیۆلۆژیەیە کە لۆژیکی سیاسی خۆی بۆ ئەم پڕۆژەیە دابین دەکات، ئەو کەسەی کە دیموکراسی لیبرال نوێنەرایەتی هەیە وەک بەربەستێک بۆ پڕۆژەی نوخبەی تەکنۆکرات دەبینێت، و بە ئاشکرا ڕایگەیاندووە کە سەرمایەداری و دیموکراسی لیبرال تەقلیدی ناگونجێن. ئەم هاوپەیمانەتییە ڕێکەوت نییە، و هیچ یەکتربڕێک نییە. ئەمە لێکنزیکبوونەوەیەکی بابەتییە لە نێوان دوو پڕۆژە کە یەک ئامانجیان هاوبەشە: چڕکردنەوەی دەسەڵات لە دەستی ئەلیگارشی دارایی و سیاسی کە بڕوای وایە “مافێکی سروشتی” هەیە بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگاکانی خۆی و ئەوانی تر.

ئەم هاوپەیمانەتییە ئەمڕۆ دەربڕینی دامەزراوەیی خۆی لە بزووتنەوەی خێراکردنی تەکنەلۆژیا دەبینێتەوە کە ئیلۆن مەسک، جێف بیزۆس، مارک زوکەربەرگ و ئەوانی تر لەخۆ دەگرێت، کە بە شێوەیەکی هەماهەنگی لەگەڵ ئیدارەی دووەمی ترەمپ دەستیان کردووە بە جوڵە. ئەوەی یەکیان دەخات ڕێکخستنی تەواوی ئایدۆلۆژیا نییە. ئەوەی یەکیان دەخات پێگەی چینایەتی و بەرژەوەندی هاوبەشە: نەهێشتنی هەر کۆتوبەندێکی یاسایی یان دیموکراسی کە توانایان بۆ کەڵەکەبوون، زاڵبوون و فراوانکردنی کۆنتڕۆڵ سنووردار بکات.

مانیفێستی 22 خاڵی: خوێندنەوەی ناوەڕۆکی پۆلەکەی

”پالانتیر“ پوختەیەکی کتێبی “کۆماری تەکنەلۆژیا” ی بەڕێوەبەری جێبەجێکارەکەی بڵاوکردەوە کە لە نێو بەشداری فراوانی جیهان و توڕەیی سیاسی زیادبوو. بەڵام تووڕەیی نابێت تەنها بە کاردانەوەی سۆزداری ڕازی بێت، چونکە مانیفێستەکە لە ناوەرۆکی خۆیدا نەخشەڕێگایەکی چینایەتییە کە شایەنی خوێندنەوەیەکی چەپی ورد و قووڵترە لە تووڕەیی.

مانیفێستەکە 22 خاڵ لەخۆ دەگرێت کە بە وردی تەلارسازی بە ئەنقەست دروستکراون، نەک بە هەڕەمەکی. هەندێک خاڵ لە ڕواڵەتدا میانڕەو و

مرۆڤـــانە دەردەکەون، وەک داواکـــردن بۆ لێبـــوردەیی بەرامبەر سیاسەتمەداران لە ژیانی تایبەتییاندا، یان دژی دڵخۆشی بە شکستی ڕکابەر.

ئەم خاڵانە نە بێتاوان و نە ڕێکەوتن. ئەمانە ڕووکەشێکی ژمێردراون بۆ بـــردنەوەی خـــوێنەری دوودڵ و بەخشینـــی وێنەیەکـــی هاوســەنگ بە مانیفێستەکە پێش ئەوەی ڕوخساری ڕاستەقینەی خۆی دەربخات ئەمە ئەو شتەیە کە توێژینەوەکانی ئایدۆلۆژی پێی دەڵێن پێکهاتەی ڕەزامەندی دروستکراو: بڕێک زمانت پێدەدرێت کە دەنگێکی گونجاو بێت بۆ ئەوەی یـــارمەتیت بـــدات ژەهـــراوەکە قـــووت بـــدەیت. کەواتـە ئەوەی لە مانیفێســتەکەدا لۆژیکـــی دەردەکەوێــت بەڵگەی هاوســەنگییەکە نییە، بەڵکو بەڵگەی زیادەیە لەسەر فێڵبازیی.

هەموو ئەم خاڵانە وەک پەردەیەک بەکاردەهێنرێن بۆ بەرەو پێشبردنی ئەجێندایەکی ئایدۆلۆژیای گشتگیر کە هەموو ئەم نیگەرانیانە بە پڕۆژەی ســـەربازیسازی، زاڵبـــوون و پلەبەنـــدی شارســـتانییەوە دەبەســتێتەوە. بۆیە تیشـک دەخەمە ســەر ئەو خاڵـانـەی کە زۆرترین چینـــایەتی و نـــاو□□کی ئایـــدیۆلۆژیای ڕاســتەقینەی ئەم پڕۆژەیە دەردەخەن، لە هەمان کاتدا ئاماژە بە چەمکەکانی تری ناو جەستەی دەقەکە دەکەم.

خاڵی یەکەم جەخت لەوە دەکـاتەوە کە "نـوخبەی ئەنـدازیاری دۆڵـی سیلیکۆن لە ڕووی ئەخلاقییەوە پابەندن بە بەشداریکردن لە بەرگری لە نەتەوەکە." ئەم چوارچێوە ئەخلاقییە بێتاوان نییە. کاتێک گرێبەستی سەربازی و ئەمنی وەک "ئەرکێکی ئەخلاقی" پێشکەش دەکرێت، فشاری کۆمەڵـایەتی دەبێتە میکـانیزمێک بۆ ناچـارکردنی ئەنـدازیاران و پرۆگرامسـازان بۆ خزمەتکردنـی میکـانیزمی جەنـگ و ســەرکوتکردن، و هەموو دەنگێکی ناڕازی لەناو کۆمپانیاکانی تەکنەلۆژیا بە ناوی "نیشتمانپەروەری" بێدەنگ دەکرێت. ئەمە گۆڕینی ویژدانی تاکەکەسە بۆ کاڵـایەک لە خزمەتـی دەوڵەتـی ســەربازی و ئەمنـی و دامەزراوە سەرکوتکەر و چاودێرییەکانی.

خاڵی دووەم داوای "یاخیبوون لە ستەمی ئەپڵیکەیشنەکان" دەکات، واتـە ڕەتکردنەوەی تەکنەلۆژیای بەکاربەر لە بەرژەوەندی سیستەمی ئاسایش و سـەربازی قـوڵتر. ئەمە ڕەخنەیەک نییە لە سـەرمایەداری بەکـاربەر وەک دەردەکەوێـت. ئەمە بـانگەوازێکە بۆ ئاراسـتەکردنی توانای تەکنەلۆژیا بەرەو ئامێری جەنگ و چاودێری نەک بازاڕی خۆشی.

خاڵی پێنجەم دەڵێت "پرسیارەکە ئەوە نییە کە ئایا چەکی AI دروست دەکرێت یان نا. پرسیارەکە ئەوەیە کێ دروستیان دەکات." ئامانجی ئەم لۆژیکە داخـــراو بۆ نەهێشتنـــی هەر مشتـــومڕێکی ڕەتکـردنەوەی تەکنەلۆژیای سەربازی لە ڕەگەکانیەوە. کاتێک هەڵبژاردن وەک "ئێمە

یان دوژمن" دادەنرێت، ئەگەری وتنی "نەخێر بۆ چەک" دەسڕێتەوە. ئەمە هەمان لۆژیکە کە لەلایەن ئیدارەکانی جەنگی ساردەوە بەکاردەهێنرێت بۆ بێدەنگکردنی بزووتنەوەی ئاشتی و سنووردارکردنی ڕێکخراوە چەپەکان، و لێرەدا بە بەرگی دیجیتاڵی دەگێڕێتەوە.

خاڵی شەشەم داوا دەکات کە خزمەتی نیشتمانی ئەرکێکی جیهانی بێت و داوای پێداچوونەوە بە سەربازی خۆبەخش بکات لە بەرژەوەندی سەربازی زۆرەملێ. ئەم داواکارییە ڕوخساری فاشیستی کلاسیکی مانیفێستەکە دەردەخات: کاتێک دەوڵەت ئامادەیی خۆبەخشانە بۆ بەشداریکردن لە جەنگەکانی بەرهەم نەهێنێت، پەنا دەباتە بەر زۆرداری دامەزراوەیی و پێی دەڵێت "بەرپرسیارێتی هاوبەش". لە هەمووی ڕوونتر ئەوەیە کە ئەو کۆمپانیایەی داوا لە گەنجان دەکات ژیانی خۆیان پێشکەش بکەن بە بەرگری لە ڕۆژئاوا لە هەمان کاتدا ملیارەها دۆلار لە گرێبەستەکانی جەنگ بەدەست دەهێنێت کە تیایدا ئەو گەنجانە دەمرن. ئەرک بۆ هەمووان، قازانج بۆ کەمێک.

خاڵی حەڤدە جەخت لەوە دەکاتەوە کە "دۆڵی سیلیکۆن دەبێت ڕێگەی هەبێت لە چارەسەرکردنی تاوانی توندوتیژی." ئەم پێشنیارە لە ڕواڵەتدا پراگماتیک دەردەکەوێت، بەڵام لە ناوەڕۆکدا فراوانکردنی دەسەڵاتەکانی کۆمپانیاکانی ئاسایشی تایبەتە بۆ تێپەڕاندنی ڕێگەی دەوڵەت و گۆڕینی بۆ هێزێکی سەربەخۆی کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی، کە بە لۆژیکی قازانج کار دەکات نەک لۆژیکی یاسا و دادوەری سەربەخۆ و لێپرسینەوەی دیموکراتی.

خاڵی بیست داوای "بەرگری لە بەرهەڵستی بەربڵاوی باوەڕی ئایینی" دەکات. ئەم خاڵە لە بەرگرییەکی ڕاستەقینە لە ئازادی بیروباوەڕەوە سەرچاوە ناگرێت. ئەمە بڵاوکردنەوەی هەڵپەرستانەی گوتاری ئایینییە بۆ بنیاتنانی هاوپەیمانییەکی ئایدیۆلۆژی لەگەڵ تەوژمە کۆنسەرڤاتیڤ و ئایینییەکان کە زۆر ئامادەن بۆ جوڵەکردن لە پشت پرۆژەکانی جەنگ. مێژوو فەرمان دەکات کە هەموو پڕۆژەیەکی فاشیستی پێویستی بە هاوپەیمانی لەگەڵ دامەزراوە ئایینییەکان هەبووە بۆ بەخشینی کارەکتەرێکی پیرۆز بە توندوتیژی، ئەمەش ئەو خاڵەیە کە ئەم خاڵە لە ژێر پەردەی "ئازادی باوەڕ" بەدوای خۆیدا دەگێڕێت.

خاڵی بیست و یەک ئاشکراترین ڕەهەندی ئایدیۆلۆژیای قووڵە، کاتێک ڕایدەگەیەنێت کە "هەندێک کۆلتوور پێشکەوتنی گرنگیان بەرهەمهێناوە لە کاتێکدا هەندێکی تر ناچالاک و دواکەوتوانە دەمێننەوە." ئەم ڕستەیە بیروڕای کۆلتووری تێپەڕین نییە. ئەمە بناغەی تیۆری ڕەگەزپەرستی کۆلۆنیالی شارستانییە کە زاڵبوون و داگیرکردن و کوشتنی گەلان لە ژێر پەردەی "بەڕێوەبردنی عەقڵانی شارستانیەت" پاساو دەدات.

ئەم لۆژیکە لە بنەڕەتدا جیاوازی نییە لەگەڵ "باری پیاوی سپی" کە لە سەدەکانی پێشوودا کۆلۆنیالیزمی پاساو دەدا، و ئەمڕۆش بە زمانی ئەلگۆریتمی و داتای گەورە بەرهەم دەهێنرێتەوە. ئەوەی کە مەترسیدارتر دەکات لە پێشینەکەی ئەوەیە کە پێویستی بە هیچ هێزێکی داگیرکەری دیار نییە. داتابەیسێک و ئەلگۆریتمی ئامانج بەسە.

ترەمپیزم وەک سیستەمێک نەک وەک کەسێک

هەڵەی باو ئەوەیە کە ترەمپیزم بە کەسایەتی دۆناڵد ترەمپ کەم بکرێتەوە. ترەمپیزم پرۆژەیەکی چینایەتی گشتگیرە کە سەرمایەی دارایی نەتەوەیی و ناسیۆنالیزمی شۆڤێنی و دوژمنایەتی بەرامبەر کۆچبەران و کەمایەتییەکان تێکەڵ دەکات. لە ناوەڕۆکدا دەربڕینی قەیرانی سەرمایەدارییە کاتێک چیتر ناتوانێت وەهمی لیبرالی بە بینەرەکانی بەرهەم بهێنێت، بۆیە پەنا دەباتە بەر گوتاری ناسیونالیستی شەڕانگێز بۆ ئەوەی سەرنج لە دژایەتییە چینایەتییە ڕاستەقینەکان لابدات. ئەوەی مانیفێستی پالانتیر دەیکات بەستنەوەی سەرمایەی مۆنۆپۆلی دیجیتاڵییە بەم پڕۆژەیە و دابینکردنی ئامرازی تەکنەلۆژیای پێویست بۆ گۆڕینی لە گوتاری سیاسی هەڵبژاردنەوە بۆ سیستەمێکی ڕاستەقینەی کۆنتڕۆڵ.
هاوکاری بەڵگەنامەیی نێوان پالانتیر و دەسەڵاتدارانی کۆچبەران و دەزگا ئەمنییەکان لە بەدواداچوون و دیپۆرتکردنەوەی کۆچبەران نموونەیەکی پراکتیکی ئەم هاوپەیمانێتییە. تەکنەلۆژیا لێرە بۆ خزمەتکردنی ئاسایش بە هیچ مانایەکی بێلایەن بەکار ناهێنرێت. بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتی سەرکوتکەر و ڕەگەزپەرستی بە کارایی بەرز بەکار دەهێنرێت. ئامرازی دیجیتاڵی سەرکوتکردن خێراتر و وردتر دەکات و کەمتر پێویستی بە پاساوی گشتی هەیە.

دەرەبەگایەتی دیجیتاڵی و قۆناغی فاشیستی

وەک پێشتر لە شیکردنەوەکانم بۆ سەرمایەداری دیجیتاڵی باسی ئەوەم کرد، ئێمە لە قۆناغی پێشکەوتووی دەرەبەگایەتی دیجیتاڵیدا دەژین، کە تیایدا کۆمپانیا گەورەکان ژێرخانی دیجیتاڵی قۆرخ دەکەن و مەرجەکانیان بەسەر بەکارهێنەراندا دەسەپێنن، هەروەک چۆن دەرەبەگەکان سەردەمێک زەوییان قۆرخ دەکرد و جوتیارانیان کۆنتڕۆڵ دەکرد. ئەوەی مانیفێستی پالانتیر دەریدەخات ئەوەیە کە ئەم دەرەبەگایەتی دیجیتاڵییە ئێستا دەچێتە قۆناغی فاشیستی خۆیەوە، ئەو قۆناغەی کە سەرمایە چیتر خۆی بە چەوساندنەوەی ئابووری بێدەنگ ڕازی ناکات بەڵکو بەرەو جوڵە و کۆنتڕۆڵی سیاسی و ئایدیۆلۆژیای ئاشکرا دەڕوات بۆ پاراستنی سیستەمەکەی لە هەر هەڕەشەیەک.

لە ژێر سەرمایەداری دیجیتاڵیدا، چیتر تەنها کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیری تەقلیدی نین کە قوربانی چەوساندنەوەن. هەموو بەکارهێنەرێک داتای ڕۆژانە بەرهەم دەهێنێت کە دەگۆڕدرێت بۆ ماددەی خاو بۆ بەرهەمهێنانی بەهای زیادە بەبێ قەرەبووکردنەوە.
کۆیلەکانی دیجیتاڵ لە سیستەمێکدا کار دەکەن کە خاوەنیان نییە و لەژێر یاسادان کە هیچ کاریگەرییەکی ڕاستەقینەیان بەسەردا نییە.
ئەوەی مانیفێستەکە بە ئەم وێنەیە زیاد دەکات سەربازییە: هەمان ئەو سیستەمە چەوسێنەرانە ئێستا ئاراستەی چوارچێوەی مەشکی مرۆڤ و جەنگ و سەرکوتکردنی ناڕەزایی و بەزۆر دوورخستنەوە و بەڕێوەبردنی سیستەمەکانی کۆنترۆڵی ئەمنی دەکەن.

ئەلگۆریتمەکانی مەرگ

ناکرێت مانیفێستەکە بە جیا بخوێنرێتەوە لەوەی کە لە جەنگە هاوچەرخەکاندا ڕوودەدات. ڕاپۆرتە بەڵگەکراوەکان ئاشکرایان کردووە کە پالانتیر هاوبەشی ستراتیژی لەگەڵ سوپا و دامەزراوە ئەمنییەکان دامەزراندووە بۆ دروستکردنی داتابەیسی ئامانج کە لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکاندا بەکاردەهێنرێت. ئەمە ئەگەرێکی تیۆری نییە. ئەمە کردارێکی ڕۆژانەی دۆکیومێنتکراوە: ئەلگۆریتمەکان ژیانی مرۆڤ دەگۆڕن بۆ خاڵی داتا و خاڵەکانی داتا بۆ ئامانجی سەربازی.
لە فەلەستین، ڕاپۆرتی ڕۆژنامەوانی و لێکۆڵینەوە بەڵگەی بەکارهێنانی سیستەمی زیرەکی دەستکرد بۆ دروستکردنی لیستی ئامانج تۆمار کردووە کە بووە هۆی کۆمەڵکوژی خەڵکی مەدەنی لە غەززە. لە ڤەنزوێلا، ئێران و وڵاتانی تر کە واشنتن بە "هەڕەشە" پۆلێن دەکات، سیستەمی چاودێری و داتا بەکاردەهێنرێت بۆ پاڵپشتیکردنی میلیتاریزم و دەستدرێژی و جەنگ کە پێشێلکردنی یاسای نێودەوڵەتی بێت.
ئەوەی کۆمپانیاکە پێی دەڵێت "سیستەمی ئامانجی زیرەک" لە پراکتیکدا ئامێرێکە بۆ بەڕێوەبردنی کوشتن بە کاریگەری پیشەسازی. کوشتن چیتر پێویستی بە بڕیارێکی مرۆڤی بەرپرسیارانە نییە. پێویستی بە ئەلگۆریتمێک و داتای پێویست و گڵۆپی سەوز هەیە لە دەزگایەک کە هیچ لێپرسینەوەیەکی دیموکراتی نییە. ئەمە کارپێکردنی مەیدانی ئەو شتەیە کە مانیفێستەکە پێی دەڵێت "توانای بڕیاردان لە کاتی ڕاستەقینە"دا، کە بڕیاری کوشتن دەستبەجێ لە سیستەمە تەکنیکییە داخراوەکاندا دەدرێت.
لە هەمووی گرنگتر لەم چوارچێوەیەدا، بەکارهێنانی ئەم سیستەمانە ناتوانێ لەو گوتارە جیا بکرێتەوە کە پاساو بۆ پۆلێنکردنی تەواوی کۆمەڵگاکان وەک دواکەوتوو یان هەڕەشە دەکات. تاوانەکە بە بۆمبەکە

دەست پێناکات. بە پەلەنکردن دەست پێدەکات. کاتێک هەموو کەمینەگاکان وەک هەڕەشە پێناسە دەکرێن، کوشتن و بە ئامانجگرتنی هاووڵاتیانی مەدەنی دەبێتە "بەڕێوەبردنی ئاسایش" نەک تاوانێک کە دەبێت ئەنجامدەرانی لەپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت.

وەهمی بێلایەنی تەکنەلۆژیا، چاودێری خود و سەرکوتی دیجیتاڵی وەک ئامرازی کۆنتڕۆڵ

مەترسی ئەو مۆدێلەی کە "پالانتیر" دروستی دەکات تەنها لە بەکارهێنانی سەربازی ڕاستەوخۆی نییە. لەوەش مەترسیدارتر ئەوەیە کە دەتوانرێت بە "کۆمەڵگای چاودێری" وەسف بکرێت، کاتێک کۆنتڕۆڵ دەبێتە ناوخۆیی نەک دەرەکی. کاتێک تاک دەزانێت لە هەموو ساتێکدا چاودێری دەکرێت و هەست دەکات هەموو کارلێکێکی دیجیتاڵی تۆمار دەکرێت و شیدەکرێتەوە، دەست دەکات بە سەپاندنی چاودێری بەسەر خۆیدا.

ئەوان قسەی خۆیان دەگۆڕن، خۆیان لە بابەتە هەستیارەکان دوور دەخەنەوە، خۆیان لە بیروبۆچوونە ناڕازییە ڕادیکاڵەکان دوور دەخەنەوە. ئەم چاودێری خۆبەخشانە بزووتنەوە چەپ و پێشکەوتووخواز و ڕێکخراوە کرێکارییەکان لە ناوەوە سنووردار دەکات و لاواز دەکات، بەبێ ئەوەی پێویست بە دەستگیرکردن یان سنووردارکردنی ڕاستەوخۆ بکات.

بانگەوازی مانیفێستەکە بۆ "تێگەیشتنی قووڵ لە هەڵسوکەوتی مرۆڤ" وەک مەرجێک بۆ ئاسایش لە ڕاستیدا بانگەوازێکە بۆ بنیاتنانی سیستەمێکی گشتگیر بۆ تێکدانی چالاکی سیاسی بەکۆمەڵ پێش ئەوەی سەرهەڵبدات. پێشبینیکردنی هەڵسوکەوتی ناڕەزایی دەربڕین و هەڵوەشاندنەوەی پێش ئەوەی ببێتە بزووتنەوەیەکی ڕێکخراو ئەو خەونەیە کە دەزگا ئەمنییەکان لەمێژە بەدوایدا دەگەڕێن و تەکنەلۆژیای پالانتیر بەرەو بەدیهێنانی نزیک دەبێتەوە.

یەکێک لە دیارترین میکانیزمە ئایدیۆلۆژییەکانی مانیفێستەکە پشتبەستنە بە لۆژیکی بڕیاری داخراو . "بێلایەنی تەکنەلۆژیا نابێت"، "پرسیارەکە ئەوە نییە کە ئایا چەکی AI دروست دەکرێت یان نا"، "دیموکراسییەکان ناتوانن تەنها پشت بە وتاری ئەخلاقی ببەستن." ئامانجی ئەم بۆچوونە گۆڕینی هەڵبژاردنە سیاسییەکانە بۆ ڕاستییەکی سروشتی و نەهێشتنی هەر پرسیارێک لە سروشتی سیستەمی ئێستا لە بواری مشتومڕی ڕەوا. ئەمە هەمان ئەو بۆچوونەیە کە نیولیبراڵەکان بەکاری دەهێنن کاتێک لە ساڵانی 1990 دا ڕایانگەیاند "سەرمایەداری کۆتایی مێژووە". ئێستا هەمان لۆژیکا لە فۆرمولەی ئاسایشدا دەگەڕێتەوە: هیچ هەڵبژاردنێک نییە جگە لە سەربازیکردنی دیجیتاڵی.

ئەم دیترمینیزمە وەسفێکی بەلایەنی واقیع نییە. تاکتیکە بە بەتاڵکردنەوەی سیاسەت لە ناوەڕۆکەکەی. کاتێک دۆنیا بوویت کە هیچ جێگرەوەیەک نییە، واز لە گۆڕان بەدوای یەکێکیان دەهێنیت. ئەمەش ئامانجی سەرەکی ئەم زمانەیە.

ئەڵتەرناتیقی چەپ: پرسی خاوەندارێتی و کۆنترۆڵی بەکۆمەڵ

مانیفێستەکەی پالانتیر تەنها بەڵگەنامەیەکی کۆمپانیایەکی تەکنەلۆژیا نییە کە هەڵوەستەکانی ڕادەگەیەنێت. ئەمە زەنگێکی ئاگادارکردنەوەیە کە هێزە پێشکەوتووەکان دەبێت بە ڕوونی ببیستن: شەڕ لەسەر داهاتووی تەکنەلۆژیا چیتر لە پشت پەردەوە خۆی ناشارێتەوە. ئەو هەنگاوی ناوە بە کراوە، بەبێ شەرم خۆی ڕادەگەیەنێت. ئەوانەی لە تێگەیشتن لەم گۆڕانکارییە دوادەکەون، چوونە ژوورەوەیان بۆ ناو یەکلاکەرەوەترین گۆڕەپانی خەبات لەم سەدەیەدا دوادەخەن.

پرسیاری بنەڕەتی ئەوە نییە کە تەکنەلۆژیا چۆن بەکار دەهێنرێت. ئەوە ئەوەیە کە کێ خاوەنیەتی و ئامانجەکانی دیاری دەکات. تەکنەلۆژیا نابێتە ئامرازی ئازادی تا ئەو کاتەی لە دەستی مۆنۆپۆلی دیجیتاڵی هاوپەیمان لەگەڵ پرۆژەکانی ڕاست و جەنگ و سەرکوتکردندا بمێنێتەوە. هەر گفتوگۆیەکی جددی دەبێت لە پێویستی خاوەندارێتی کۆمەڵایەتی لە ژێرخانی دیجیتاڵی و لە خستنەژێر ئەلگۆریتمی و زیرەکی دەستکرد دەست پێبکات بۆ چاودێری دیموکراتی ڕاستەقینە کە نوێنەرایەتی بەرژەوەندییەکانی جەماوەری کرێکار دەکات نەک نوخبەی قۆرخکار.

ئەمە پێویستی بە هێزە چەپەکان، پێشکەوتووخوازان و مافەکانی مرۆق هەیە کە بە جددی لەگەڵ گۆڕەپانی تەکنەلۆژیا وەک بوارێکی گرنگی خەباتی چینایەتی تێکەڵ ببن. بەرهەمهێنانی ڕەخنەی فیکری، هەرچەندە گرنگ بێت، بەس نییە بەبێ بنیاتنانی بەدیلی تەکنەلۆژیای ڕاستەقینە لە ڕێگەی هەماهەنگی و کاری هاوبەش لە ڕێگەی نێودەوڵەتی دیجیتاڵی: پلاتفۆرمە کۆمەڵایەتییەکان ئازاد لە قۆرخکاری و سنووردارکردن و سەرکوتکردن. ئامرازەکانی گۆڕان کە ڕێز لە تایبەتمەندی هەموو بەکارهێنەران دەگرن. سیستەمەکانی زیرەکی دەستکرد بە شێوەیەکی دیموکراتی و شەفاف بەڕێوە دەبرێن. و ئەپڵیکەیشنی دیجیتاڵی تر. ئەمانە پڕۆژەی ڕابواردنی داهاتوو نین. پێویستییەکی ستراتیژی بەپەلەن بۆ هەر پڕۆژەیەکی جددی ئازادیخوازی.

زیادکردنی پێویست: داماڵینی تەکنەلۆژیا وەک پێشمەرجێک

دروستکردنی بەدیل بەتەنها بەس نییە مەگەر لەگەڵ هەڵمەتێکی

ڕێکخراو بە داماڵینی ئەم قۆرخکارانە لە چەکی تەکنەلۆژیا. لێرەدا پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە "پالانتیر" حاڵەتێکی نائاسایی یان نائاسایی نییە لە دیمەنی تەکنەلۆژیادا. ئەمە ڕوونترین و بوێرانەترین دەربڕینی ئەو شتانەیە کە زۆربەی کۆمپانیاکانی تر بە بێدەنگییەکی گەورەتر و وتارێکی نەرمتر پەیڕەوی دەکەن. ئەوەی وای لێدەکات سەرنج بخاتە خاڵی سەرنج لەم شیکردنەوەیەدا ئەوەیە کە ئەو شتانەی ئاشکرا کرد کە کەسانی تر ڕاهاتوون بیشارنەوە، نەک ئەوەی کە لە ناوەڕۆکدا جیاوازی لەوان هەیە. سیستەمەکە یەکێکە. تاکە جیاوازی پلەی ڕاشکاوییە.

هەروەک چۆن بزووتنەوە کرێکارییە مێژووییەکان هەوڵی داماڵینی سەرمایەی کارگە و کێڵگەکانیان دا، ئەمڕۆش خەباتێکی هاوشێوە پێویستە بۆ دەرهێنانی ئەلگۆریتمی کوشندە، سیستەمە ئامانجەکان و چاودێری بەکۆمەڵ لە چنگی ئەم کۆمپانیایانە بەکۆمەڵ.

ئەم ململانێیە چەندین شێوەی هەیە: بایکۆتکردنی خزمەتگوزارییەکانیان، ئاشکراکردنی گرێبەستە نهێنییەکانیان لەگەڵ حکومەتەکان، دادگایی کردنی بەڕێوەبەرەکانیان لە بەردەم دادگای نێودەوڵەتی بە تۆمەتی بەشداریکردن لە تاوانەکانی جەنگ، و فشار خستنە سەر دامەزراوە گشتییەکان بۆ پچڕاندنی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ ئەم کۆمپانیایانە. هەر گرێبەستێکی حکومەت لەگەڵ ئەم سیستەمە پارەی ڕاستەوخۆی ئامێری کوشتن و دیپۆرتکردنەوەیە. وەستاندنی ئەم لێشاوە داراییە هێڵی یەکەمی ڕووبەڕووبوونەوەیە.

ئەم ڕێگایە بەبێ کارکردن لە هەردوو ئاستی یاسادانانی ناوخۆیی و نێودەوڵەتیدا تەواو ناکرێت. لەسەر ئاستی ناوخۆیی، دەبێت فشار بخرێتە سەر یاسای توند کە کۆمپانیاکانی تەکنەلۆژیای ئاسایش ناچار بکات شەفافیەتی تەواو لە گرێبەستەکانیان لەگەڵ حکومەتەکان بپارێزن، بەکارهێنانی سیستەمی زیرەکی دەستکرد لە ئامانجە سەربازییەکاندا لە دەرەوەی هەر چاودێرییەکی دادوەری سەربەخۆ بە تاوان ناساندن.

لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی، دەبێت کار بکرێت بۆ ملکەچی ئەو کۆمپانیایانە بۆ پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ، بەتایبەتی پەیماننامەی جنێڤ کە قەدەغەکردنی ئامانجە کەسییەکانی مەدەنی و پەیماننامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پاراستنی زانیارییە کەسییەکان و ڕێنماییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ. کۆمپانیایەک کە داتابەیسی ئامانج لە ناوچەکانی جەنگ دروست دەکات ڕێگە نادرێت لە دەرەوەی ئەم چوارچێوە یاساییە کار بکات و ئەگەر وابکات ئەوا ئەو حکومەتانەی گرێبەستی لەگەڵدا دەکەن بەرپرسیارێتی تاوانکاری هاوبەشیان لە ئەستۆ گرتووە. ئەمە

داواکارییەکی ڕیفۆرمیستی خۆشگوزەرانی نییە. ئەمە کەمترین داوایە لەلایەن مرۆڤایەتی یاسا لە ڕووبەڕووبوونەوەی نامرۆڤانەی ئەلگۆریتمەکە.

زیادکردنی دووەم: ئاشکراکردنی بێدەنگی کرێکاران لە دڵی مانیفێستەکەدا

ئەوەی لە مانیفێستەکەی پالانتیردا جێگەی مانگرتووە، لە ڕاستیدا ئەوەی زۆر جێی گومانە ئەوەیە کە یەک وشە باسی کرێکاران، سەندیکاکان، مافی ڕێکخستن و مانگرتنەکە ناکات. لە بەڵگەنامەیەکدا کە باس لە “نوخبەی ئەندازیاری” و “ئەرکی ئەخلاقی” و “کەلتووری دواکەوتوو” دەکات، هیچ شوێنێک نییە بۆ ئەو کرێکارە دەستی و ڕۆشنبیرانەی کە ئەم ئەلگۆریتمانە دروست دەکەن، بەکاریان دەهێنن و لەژێر قورسایی هەمان چاودێری دەژین.
ئەم بێدەنگییە ڕێکەوت نییە. ئەمە دانپێدانانێکی نادیارە کە پڕۆژەی تەکنەلۆژیای فاشیستی ناتوانێت ڕووبەڕووی پرسی کرێکاران ببێتەوە، چونکە کرێکاران بە تەنیا ئەگەر خۆیان ڕێک بخەن، دەتوانن هێڵەکانی بەرهەمهێنانی مردن بە تەواوی بوەستێنن. مانگرتنێکی گشتی لە دۆڵی سیلیکۆن، یان تەنانەت لە ئۆفیسەکانی پالانتیر، مۆتەکەی ئەم پڕۆژەیە. کەواتە پشتگیری کردنی سەندیکاکانی کرێکارانی تەکنەلۆژیا و بەستنەوەی خەباتیان بە خەباتی جیهانییەوە کارێکی بەرهەڵستکارییە لە پلەی یەکەم.
ئەم خەباتە تەکنەلۆژیایە ناتوانێ لە خەباتی جەماوەری لەسەر زەوی جیا بکرێتەوە. تەکنەلۆژیا ئامرازێکی پاڵپشتییە بۆ تێکۆشان، نەک جێگرەوەی. دەسەڵاتی ڕاستەقینە لە ڕێکخستنی سیاسی، کرێکاری و جەماوەری، لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا، لە هاوخەباتی نێودەوڵەتی لە نێو جەماوەری زەحمەتکێشی ئەم سیستەمەدا دەمێنێتەوە چ لە جەنگدا، لە سنوورەکان، یان لە گەڕەکەکانی کرێکاران کە لەلایەن ئەلگۆریتمەکانەوە چاودێری دەکرێن کە پێویستیان بە مۆڵەتی کەس نییە.

دەرئەنجام: فاشیزمی دیجیتاڵی بە ناوی ڕاستەقینەی خۆیەوە

مانیفێستی پالانتیر بە ڕوونی ئەوە دەردەخات کە ئێمە ڕووبەڕووی شێوازێکی نوێی فاشیزم دەبینەوە، نەک تەنها لە مانا مێژووییە تەسکەکەدا، بەڵکو لە مانا بنەڕەتییەکەیدا: هاوپەیمانی سەرمایەی مۆنۆپۆل لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی نەتەوەیی شەڕانگێز و بڵاوکردنەوەی توندوتیژی، سەرکوتکردن و پلەبەندی شارستانی بۆ پاراستنی ئەم هاوپەیمانییە لە هەر هەڕەشەیەکی جەماوەری. تاکە جیاوازییەکە

ئەوەی کە ئامرازەکانی ئەم فاشیزمە ئەمڕۆ ئەلگۆریتمەکان، داتای گەورە و زیرەکی دەستکردن، و ئەمەش وایکردووە بەرھەڵستی قورستر بێت لەوەی پێش خۆی.
کاتێک ئەلیکساندەر کارپ نووسینی مانیفێستی فەلسەفی لە ئۆفیسەکەی تەواو دەکات، ئەلگۆریتمەکانی کۆمپانیاکەی دروستی کردووە بەردەوام دەبن لە کارەکانیان بۆ دیاریکردنی ئامانجەکان، بەدواداچوونی کۆچبەران لەسەر سنوورەکان، دروستکردنی داتابەیسی بەرھەڵستکاران لە سەرانسەری جیھاندا، و پاڵپشتیکردنی میکانیزمی میلیتاریزم و سەرکوتکردن لە سەرانسەری جیھاندا. فەلسەفە و تاوان دوو ڕووی یەک دراون.
خەبات بۆ دادپەروەری کۆمەڵایەتی و ئازادی ئەمڕۆ بە ناچاری و بە شێوەیەکی گرنگ لە ڕێگەی تێکۆشانی ئازادکردنی تەکنەلۆژیا لەم هاوپەیمانییە چینایەتییە شۆڕانگێزە تێدەپەڕێت. ئەمە پرسیارێکی تەکنیکی یان پرسیارێکی ئەخلاقی ئەبستراکت نییە. ئەمە پرسیارێکی سیاسییە و بەشێکە لە ململانێیەکی مێژوویی لەسەر ئەوەی کە کۆنترۆڵی داھاتوو و ھۆشیاری مرۆڤایەتی دەکات: کەمینەی قۆرخکاری ھاوپەیمان لەگەڵ پرۆژەکانی کوشتن و سەرکوتکردن، یان جەماوەری کرێکار کە دەبێت دەسەڵاتی خۆیان بەسەر ئەو ئامرازانەدا بسەپێنن کە ژیان و چارەنووسیان پێکدەھێنن.

سەرچاوەکان و سەرچاوەکان
یەکەم: سەرچاوەی سەرەکی – مانیفێستی پالانتیر
١. Palantir Technologies – The Technological Republic، بە کورتی (پۆستی فەرمی X، نیسانی 2026) https://x.com/PalantirTech/status/2045574398573453312
٢. Karp, Alexander C. and Zamiska, Nicholas W. – کۆماری تەکنەلۆژیا: ھێزی سەخت، باوەڕی نەرم، و داھاتووی ڕۆژئاوا. دراوی تاج، نیویۆرک، 2025. https://techrepublicbook.com/
دووەم: ڕاپۆرت و شیکاری ڕۆژنامەوانی لەسەر مانیفێستەکە
٣. ئەلجەزیرە ئینگلیزی – "تەکنۆفاشیزم؟ بۆچی مانیفێستەکەی پالانتیر لایەنگری ڕۆژئاوا ڕەخنەگرانی نیگەران کردووە"، 21 ی نیسانی 2026. https://www.aljazeera.com/news/2026/4/21/technofacism-why-palantirs-pro-west-manifesto-has-critics-alarmed
٤. TechCrunch – “Palantir مینی مانیفێستی ئیدانە دەکات لە

گشتگیری و کەلتووری "دواکەوتوو"، 19 ی نیسانی 2026.
https://techcrunch.com/2026/04/19/palantir-posts-mini-manifesto-denouncing-regressive-and-harmful-cultures

٥. Engadget — "Palantir مانیفێستێکی بڵاوکردەوە کە وەک پیاسەی خراپەکارێکی کتێبی کۆمیدی دەخوێنرێتەوە،" نیسانی 2026.
https://www.engadget.com/big-tech/palantir-posted-a-manifesto-that-reads-like-the-ramblings-of-a-comic-book-villain-181947361.html

٦. TRT World — "ئینتەرنەت لە توڕەیی لە مانیفێستی تەکنەلۆژیای دیستۆپی Palantir دەتەقێتەوە،" نیسانی 2026.
https://www.trtworld.com/article/e3c96555543c

٧. هەکار — "مانیفێستی نوێی پالانتیر دەیەوێت ڕەشنووسی سەربازی بگەڕێندرێتەوە،" 20 ی نیسانی 2026.
https://reason.com/2026/04/20/this-big-tech-firm-wants-to-reinstate-the-draft

سێیەم: ڕاپۆرتەکانی مافەکانی مرۆڤ لەسەر پالانتیر و هاوکاری تەکنەلۆژیای گەورە لە غەززە

٨. لێبوردنی نێودەوڵەتی — ڕاپۆرت لەسەر ئابووری سیاسی جیهان کە یارمەتی جینۆسایدی ئیسرائیل دەدات و پالانتیر لە نێو بەشدارە سەرەکییەکاندا ناودەبات، ئەیلولی 2025.
https://www.democracynow.org/2025/9/18/amnesty_international

٩. Truthout — "لێبوردنی نێودەوڵەتی داوا لە وڵاتان دەکات ئەو ئابوورییەی پشتگیری جینۆسایدی ئیسرائیل دەکات ڕابگرن"، ئەیلولی 2025.
https://truthout.org/articles/amnesty-calls-for-states-to-pull-the-plug-on-economy-backing-israels-genocide

١٠. سەنتەری سەرچاوەی بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ — گوایە پالانتیر توانای بە ئامانجگرتنی AI ی ئیسرائیل لە غەززە دەدات و نیگەرانی لە تاوانەکانی جەنگ دروست دەکات.
https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/palantir-allegedly-enables-israels-ai-targeting-amid-israels-war-in-gaza-raising-concerns-over-war-crimes/

١١. سەنتەری سەرچاوەی بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ — "ئەمازۆن، گووگڵ و مایکرۆسۆفت سووتەمەنی دەستدرێژی سەربازی ئیسرائیل لە غەززە دەکەن، لێکۆڵینەوەکان دەریدەخەن"، شوباتی 2025.
https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/amazon-google-microsoft-fuel-israeli-military-aggression-in-israels-war-

on-gaza-investigation-reveals/

□□. سەنتەری سەرچاوەی بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ – “گووگڵ و ئەمازۆن و مایکرۆسۆفت گوایە دەستیان لە تاوانەکانی جەنگ هەیە لە شەڕی ئیسرائیل لە غەززە.” https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/google-amazon-microsoft-allegedly-complicit-in-war-crimes-amid-israels-war-in-gaza/

□□. ناوەندی سەرچاوەی بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ – “گووگڵ وەڵامی ئەو تۆمەتانەی نەدایەوە کە پەیوەندیان بە تاوانەکانی جەنگەوە هەبووە لە شەڕی ئیسرائیل لە غەززە”. https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/google-did-not-respond-to-the-allegations-over-its-complicity-in-war-crimes-amid-israels-war-in-gaza/

□□. سەنتەری سەرچاوەکانی بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ – “ئەمازۆن وەڵامی ئەو تۆمەتانەی نەدایەوە سەبارەت بە بەشداریکردنی لە تاوانەکانی جەنگ لە میانەی شەڕی ئیسرائیل لە غەززە،” نیسانی 2025. https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/amazon-did-not-respond-to-the-allegations-over-its-complicity-in-war-crimes-amid-israels-war-in-gaza/

□□. سەنتەری سەرچاوەی بازرگانی و مافەکانی مرۆڤ – “مایکرۆسۆفت وەڵامی ئەو تۆمەتانەی نەدایەوە سەبارەت بە بەشداریکردنی لە تاوانەکانی جەنگ لە شەڕی ئیسرائیل لە غەززە”، نیسانی 2025. https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/microsoft-did-not-respond-to-the-allegations-over-its-complicity-in-war-crimes-amid-israels-war-in-gaza/

ڕۆڵ و گرنگی (بەڕێوەبەری شانۆ) لە پرۆسەی نمایشی شانۆدا..

کامەران حاجی ئەلیاس

شانۆ لە کۆنەوە تاوەکو ئێستا نزکترین هونەری مرۆڤایەتی بووە ، بەهۆی ئەوەی لە ژیانی مرۆڤەوە زۆر نزیکە بووە.هەرلەم ساتەی شانۆ لەلایەن گریکەکانەوەو لەسەر دەستی ئەسخیلۆس و سۆفۆکلیس و یۆربیدس لە دایك بوو گرنگی زۆر بە هونەری شانۆ درا،چونکە ئەم هونەرە بەشێوەیەکی راستەوخۆ و زیندوو لەگەڵ بینەر ما مەڵە دەکات و کەرستەی بەکار هاتوو بۆ گەیاندنی هونەرەکە بریتییە لە جەستەو دەنگ و هەستی مر□ق، جگە لەوەش ئەدەب و هەموو هونەرەکانی تر لەخۆدەگرێت وەکو موزیك، شێوەکاری ،سینەما هەر بۆیە بە شانۆیان وتووە باوکی هونەر .

وەکو زانراوە نمایشی شانۆ کارێکی کۆمەڵ و هەمەلایانە و گشتگیرییە جگە لەو ئەکتەران بەرامبەر بینەران نواندن دەکەن چەندین کەسانی تری پسپۆر بۆ ئامادەکردنی نمایشەکە کار دەکەن وەکو کرێکاری هونەری بۆ سەرکەوتنی نمایشەکە بەتایبەتی لەرووی دیکۆر و جلوبەرگ و رووناکی و ماکیاژ و بەرێوەبەری شانۆ..

ئەوەی مەبەستمانە لەو نووسینەدا ئاماژەی پێبدەین و هەڵوێستەی لەسەربکەین لەرووی ئەرك و مێژووەکەیەدا کاری (بەرێوەبەری شانۆ) یە لە پرۆسەی نمایشی شانۆدا چونکە بەرێوەبەری شانۆ خاڵێکی بەهێزە بۆ سەرکەوتنی هەرنمایشێکی شانۆی.. پێش ئەوەی باس لەرئەرکی بەرێوەبەری شانۆ بکەین بەپێویستی دەزانم ئاوڕێك لە مێژووی بەرێوەبەری شانۆ بدەینەوە..وەکو زانراوە کاری بەرێوەبەری شانۆ، بە چەندین ئەزموون و گۆرانکاری تێپەریوە هەر لە دەرهێنان و نواندن و ڕووناکی ..پاش چەندین ئەزموون توانرا یاسا و رێسایەکی تایبەتی بە خۆی هەبێت، بەواتایەکیتر بەرێوەبەری شانۆ بووە خاوەن سیست□مێکی ئاکادیمی تایبەت بە خۆی.لێرەدا باس لە قۆناغەکانی (بەرێوەبەری شانۆ) دەکەین بە پێی سەردەمەکان:

یەکەم بەرێوەبەری شانۆ لە سەردەمی گریکەکان: لەو سەردەمەدا لە کاتی هەرنمایشێکی شانۆیی نووسەری شانۆییەکە،هەموو کارەکانی هەر لە بەرهەم هێنان و بەرێوەبەری شانۆ لە ئەستۆی خۆی دا بوو واتا کۆکردنەوەی ئەکتەرەکان و سەرپەرشتیکردنی پرۆڤە و دابینکردنی شوێنی پرۆڤە خوڵقادنی کەشی پرۆڤەکردن و دانانی کۆرس..ئەمانە هەمووی لەسەر خودی نووسەرەکە بوون وەکو ئەسخیلۆس و سۆفۆکلیس و یۆربیدس لە دوایی هەر لەوسەردەمەدا هەرلەرێگەی نمایشەکاندا توانرا هەندێ پسپۆری دەستنیشان بکرێت وەکو دانەری دیکۆر و ڕووناکی و بەرێوەبەری تیپ.. بەڵام بەشێوەیەکی زۆر سەرەتایی بوو.

دووەم بەرێوەبەری شانۆ لەسەردەمی سەدەکانی ناوەڕاست دا: هونەر بەگشتی و شانۆ بە تایبەتی لە سەدەکانی ناوەڕاستدا بەهۆی کۆنترۆڵ کردنی لەلایەن پیاوانی ئاینی لە ئاستێکی نزم دابوو چونکە هەوڵیان دەدان شانۆ لە پێناو بڵاوکردنەوەی بیرو باوەڕەی مەسیحییەت بێت .
وەکو زانراوە کاری شانۆیی کارێکی کۆمەڵییە کەلە کۆمەڵی ئەکتەر و کارە هونەرییەکان پێك دێت، لە بەرئەوە پێویستی بە کەسێك دەبێت بۆ ئەوەی سەر پەرشتیان بکات و کارەکان رێك بخات..لەو سۆنگەیەوە بەرێوەبەری شانۆ دوروست بوو. لە مۆزخانەی پاریس تابلۆیەك هەڵواسراوە کە پێك هاتووە لە مرۆڤێکی وەستاو دارێکی لە دەست دایە لە دەستەکەی تریشی دەقێکی شانۆیی لە دەستە ، پسپۆران دەڵێن ئەو مرۆڤە یاریدەری دەرهێنەر بووە یان بەرێوەبەری شانۆیە بە هۆی ئەو دارەی لە دەستیدایە کە نیشانەی ئاگادارکردنەوە ئەگەر چی تائێستا بەباشی ڕوو نە بۆتەوە کە بەرێوەبەری شانۆ لەم سەردەمەدا لە دایك بووبێت، هەرچەندە زۆر لەپسپۆران ئاماژە بە وە دەدەن کە بەرێوەبەری شانۆ لەو سەردەمەدا لە نمایشەکان دا بوونی هەبووە.
سێیەم بەرێوەبەری شانۆ لە سەردەمی رێنیسانس دا: لەم سەردەمەدا شانۆ ئاڵگۆر و جۆرە پێشکەوتنێکی بەخۆییەوە بینی بەهۆی ئەو گۆڕانکاریانەی لە ژیانی ئاسایی هاوڵاتی رویدا چەندین بیری نوێ هاتنە کاییەوە کە جەختی لەسەر کێشەو ئاریشەکان ناو گۆمەڵگا دەکردەوە..بۆیە گۆڕانکاری زۆریش لە بواری شانۆش ڕوویدا،وەکو دیکۆر و جل وبەرگ و دیکۆر و موزیك.. ئامانج لێی نزیکردنەوەی شانۆ بە لەجەماوەر بە تایبەتی هونەرمەندی ئیتاڵی (سباسنیانۆ)، لەم رووە جۆرە تەکانێکی زۆری بە هونەری شانۆ دا.
چوارەم بەرێوەبەری شانۆ لە سەردەمی شکسپیردا: لەم سەردەمەدا بەرێوەبەری شانۆ گرنگی زۆر پێدرا، ئەرکەکانی دیار کرابوون کە بریتی بوون لە ئامادەکردنی ئەکتەرەکان ،دەستنیشان کردنی دیمەنەکان واتە کەسێك هەبوو بە ناوی (بەرێوەبەری شانۆ)، زۆر کاری ئەنجام دەدا وەکو نووسینەوەی جوڵەی ئەکتەرەکان لە لاپەرەیەکی تایبەت هەروەها دیارکردنی هێماکان و کارتێکەرە دەنگییەکان تارادەیەك توانی ئەرکی دەرهێنەر سووك بکات زۆر جاریش بەرێوەبەری شانۆ ئەرکی پرۆڤەکردنی ئەکتەرانی پێ ڕادەسپێردرا پاشان بووە لێپرسراوی گۆڕانی دیمەنەکانی پرۆڤە و ئامادەکردنی پێداویستەکانی پرۆڤە ئەمەش کارێکی ئاسان نییە جگە لە ماندیبوون زیرکی و لێهاتووی دەوێت هەربۆیە دوو یاردەری بۆ دانرا واتە دوو یاریدەدەری بەرێوەبەری شانۆ لەبەر ئەوەی شکسپیر بە نووسینی شانۆگەری مێژووی دەستی پێکرد لەوانە(هێنری شەشەم)،کە لەسی بەش پێك دێت ئەم جۆرە شانۆیانەش پێویستی بە توانایەکی زۆر هەیە لە

هەموو روەکەوە بە تایبەتی لە رووی ڕێکخستنی بۆیە هەندێ لەم کارانە درایە دەست کەسێك کە پێی دەگووترێت بەرێوەبەری شانۆ.
پێنجەم بەرێوەبەری شانۆ لە سەدەی (17-19) دا: لەم سەردەمەدا کەسەردەمی تەکنەلۆژیاو پێشڤەچوون و پیشەسازی بوو دیارە هونەریش لەم ڕووەوە بێ بەش نەبووە بەتایبەتی شانۆ رۆڵێکی سەرەکی هەبوو چونکە راستەوخۆ بایەخی بەژیانی جەماوەر دەدا لەم سەردەمەدا بەرێوەبەری شانۆش گرنگی زۆری پێدراوە هەربۆیە دەرهێنەرەکان لە سەدەی (20) بوودجەو خەرجی تایبەتیان بۆ دادەنا وە هەروەها زۆرێك لە دەرهێنەرەکان کەسێکی دیارکراویان بە بەرێوەبەری شانۆ دەستنیشان دەکرد دەیان وت دەبێ (فلانە کەس) ببێتە بەرێوەبەری شانۆ چونکە سەرکەوتنی تاراددەیەکی زۆر بەند بووە بە بەرێوەبەری شانۆیەکی باش و لێهاتوو.
ئەرکەکانی بەرێوەبەری شانۆ لە نمایشی شانۆدا:
ئەرکی بەرێوەبەری شانۆ ئەرکێکی قورس و گرانە دەبێ خاوەن کەسایەتییەکی بە ئەزموون و لێهاتوو و راستگۆ لە هەمان کاتدا کەسێکی بوێر بێت ئەرکەکانی هەر لەسەرەتای پرۆڤە دەست پێدەکات تاوەکو رۆژی نمایش واتە دوای ئەوەی دەرهێنەر دەق دەستنیشان دەکات ئینجا یەکەم کۆبوونەوە لەگەڵ بەرێوەبەری شانۆ دەکات بۆ دیارکردنی سەرجەم کاستەکە هەر لە ئەکتەران و هونەرییەکان و شوێنی پرۆڤە و شوێنی نمایش یەکەم کار کە بەرێوەبەری شانۆ دەیکات دوو یاریدەر بۆ خۆی دیار دەکات ئینجا خوێندنەوەی دەقەکە بە جاری دووەم و سێیەم دەست پێدەکات پاشان کۆکرنەوەی دەقەکە لە ناو تۆمارێك (سکرێپت) بۆ ئەوەی هەموو تێبینەکانی لە ناو تۆمار بکات، بە تایبەتی تێبینەکانی دەرهێنەر کاری بەرێوەبەری شانۆ دەبێ پێش هەموو کەس لە شوێنی پرۆڤە ئامادە بێت و پێش دەرهێنەریش بۆ ئەوەی پێداویستەکانی پرۆڤە ئامادە بکات وە لە کاتی پرۆڤە هەموو تێبینە سەرەتاییەکانی پرۆڤە لەلای خۆی تۆمار دەکات وەکو جوڵەو گواستنەوەی ئەکتەران، کارتەکەرەدەنگییەکان، دیکۆر، پێداویستەکانی پلانی پانتایی شانۆ و دیارکردنی شوێنی دیکۆر و ئیکسسوارات و شوێنی رووناکی ..پاشان چەند لیستێك ئامادەکات کە ناوی ئەکتەرەکان و ناونیشانیان و ژ. تەلەفۆنیان لە نێو تۆمار دەکات لیستێکی تر تایبەت بە ناوی هونەرییەکان تۆمار دەکات هەروەها راپۆرتی رۆژانە لەسەر کارەکە دەربارەی ئامادە نەبووان و ئاگادار کردنەوەیان دانی ریزبەندی بۆ پرۆڤەی ئەکتەران .. لەبەرئەوەی کاری شانۆ کارێکی کۆمەڵییە بۆیە گرنگی شانۆ دەگەڕێتەوە بۆ ئەم خاڵانەی خوارەوە:
1- رێکخستنی کاری شانۆیی چونکە هەر کارێکی شانۆیی بەبێ رێکخستن کارێکی سەرکەوتوو نابێت.

2- دەبێ یەکێک هەبێت لە نێوان کۆمەڵێک وەکو ئەڵقەیەک بۆ راپەراندنی کارەکە.

3-دورست کردنی خشتەی کارکردن بەپێی بەشەکان.

4- چارەسەرکردنی هەر گرفتێك لە کاتی روودانی هەر لە سەرەتایی پرۆڤە تاوەکو رۆژی نمایش.

5-دابینکردنی هەموو پێداویستەکانی پرۆڤەو سەلامەتی ئەکتەرکان و هونەرییەکان لە ئەستۆی ئەو دا دەبێت.

دیارە زیاتر 90%ی بینەران نازانن کەلە پشت کالێسەکان چ کارێك دەکرێت کارکردن لەوێ وەکو مێش هەنگوین کارەکان دەکەن، هەریەکەو کاری خۆی دەکات بۆ ئەوەی نمایشەکە بە شێوەیەکی راست و شیاو بگاتە بینەران لە کۆتاییدا پوختەی ئەرکەکانی بەرێوەبەری شانۆ بریتین لە:

- ئامادەکردنی دەقی شانۆیی کە ئامادەکراوە لەرووی رێزمانییەوە و دابەشکردنی بەسەر ئەکتەرەکان و هەر یەك لە دانەری رووناکی و دیکۆر و موزیك و جلوبەرگ دەقێك وەردەگرن .
- خوێندنەوەی دەق بۆ جاری یەکەم .
- خوێندنەوەی دەق بۆ جاری دووەم، لەگەڵ دەرهێنەر و ئەکتەرەکان و شیکردنەوەی دەقەکە.
- خوێندنەوەی دەق بۆ جاری سێیەم، بۆ دابەشکردنی شانۆگەرییەکە بۆ چەند وەرزێك و چەند دیمەنێك.
- ئامادەکردنی یاریدەرێك یان دووان بۆ خۆی و دانانی پلان بۆ هەر وەرزێك .
- بەرێوەبەردنی پرۆڤە لە کاتی ئامادە نەبوونی دەرهێنەر.
- ئامادەکردنی (سکرێپت) کە دەبێت لە سکرێپتەکەدا هەریەك لەمانەی خوارەوەی لە ناو تۆمارکرابێت:

*دەقی شانۆیەکە و ژیانی نووسەرەکەو شێوازی دەرهێنان.

*دیارکردنی جلوبەرگ، دیکۆر، رووناکی، میکیاج، موزیك.

*هەموو تێبینییەکانی دەرهێنەر و پلانی رۆژانەی پرۆڤە.

لە کۆتاییدا دەڵێم بەرێوەبەری شانۆ خاوەنی دەسەڵاتی دووەم دەبێت، لە دوای دەرهێنەر. هەرچەندە لە نێو شانۆکانی کوردستان تائێستا ئەرکەکانی بەرێوەبەری شانۆ لە نێو تیپە شانۆییەکان ، وەك پێویست پەیرەو ناکرێت بەجۆرێك زۆربەی کارەکان دەکەوێتە ئەستۆی دەرهێنەر.

کامەران حاجی ئەلیاس

گۆڤاری زمان و زار ژمارە ٢١

گۆڤارێکی زمانناسیی وەرزییە..

بۆ خوێندنەوەی ئەمگۆڤارە بەپیتی کوردی کلیکی ئێرە بکەن..

بۆ خوێندنەوەی ژمارە ٢١ی زمان و زار بە پیتی لاتینی کلیکی ئێرە بکەن..

zman-U-zar-kurdi21Download

لایەنە کوردییەکانی ئێران لەبەردەم فرسەتێکدا..!.. عوسمانی حاجی مارف

بزووتنەوەی کوردایەتی، یەکێک لە کۆنترین پێکهاتەی هێزی ڕێکخراوەیی ئۆپۆزسیۆنی لە ئێراندا، لە چالاکی سیاسیدا وەک نوێنەرایەتی یەکێک لە کەمینە گەورەکان خۆی دەردەخات. کوردەکان، لە دوای فارس و ئازەرییەکان، سێهەمین نەتەوەی ئەو وڵاتەن، پارتە کوردییەکان لە گۆشەی ئەوەی لە مێژە بەناوی مەسەلەی کوردەوە، چالاکی سیاسی بەڕێوەدەبەن، لە هەمانکاتدا بەئاشکرا دژایەتیان بەرامبەر بزوتنەوەی یەکسانیخوازی و هێزی ڕادیکاڵ و کۆمەنستی نیشانداوە، هەوڵیشیانداوە هاوپەیمانی لەگەڵ هێزەکانی دیکەی ئۆپۆزسیۆنی بۆرجوازی ئێران دروست بکەن، کە ئامادەن دان بە فرەچەشنی نەتەوەیی ئێراندا بنێن و یەکگرتوویی و دیموکراتی، بۆ ئێران و مۆدێلی حوکمڕانی ئەتنەمی و فیدراڵیان گرتۆتەبەر، بەپێی ئەوەی شایانی باسە، لاوازی و دوبەرەکی لەناو بزوتنەوەی بەرفراوانی ئۆپۆزسیۆنی

بەرجوازی ئێراندا، ئەم ھەوڵانەی ئاڵۆز کردووە، چونکە بەشێکی لایەنەکان بەردەوامن لە داکۆکیکردن لە دیدگایەک، کە تەنها جەخت لەسەر حوکمرانی ناوەندبونی دەوڵەتی ئێران دەکەن.

لایەن و ھێزە کوردیەکان، پێیانوایە دۆخی ئەم جەنگەی ئێستا، ساتەوەختی فرسەت و دەرفەتێکی سنووورداری ئەرێنی بۆ ڕەخساندون، بۆیە سەرکردەکانی ئۆپۆزسیۆنی ناسیۆنالستی کورد، لە دەستپێکردنی ئۆپەراسیۆنە سەربازییە بەرفراوانەکاندا، بەناوی ھاوپەیمانی و بەرەی میللی کوردەوە خەریکن خۆیان ڕێکدەخەنەوە، لەکاتێکدا کە ڕێڕەوی ستراتیژی فراوانتری ململانێکانی ئەمریکاو ئێران و جەنگەکەیان، تا ئێستا نادیارە و یەکلایی نەبۆتەوە لە ئایندەیەکی تەواو ئاڵۆزدایە.

ھەروەھا سەرکردە سیاسیە کوردەکان دان بەوەدا دەنێن کە ئەگەر ناکۆکی ناوخۆی ئێران ھەڵگیرسێت و بشێوێت، یان گواستنەوەی سیاسی کە دەسەڵاتی ناوەندگەرایی دابمەزرێنێتەوە، جارێکی دیکە ناوچە کوردستانیەکان، دەکەوێتەوە بەر مەترسی، واتە دەکرێت کوردستان ببێتە ئامانجی سەرەکی، ھەر ڕژێمێکی تری دەسەڵاتداری لایەنە کەنەپەرست و توندڕەوەکانی بەرجوازی لە ئێراندا، ھاوکات بەگشتی ھەواڵەکان ئاماژە بەوە دەکەن، کە لایەنە کوردیەکان بۆ ئەگەری گۆڕانکاری خێرا، لە ناوخۆی ئێراندا ھەوڵئەدەن بە پشتیوانی ئەمریکا و ئیسرائیل، خۆیان ئامادە و ڕێکخراوکەن بۆ ئامانجێکی ناتەبایی کە خۆیان دەیانەوێت، تا ئایندەی ھێزەکانیان لە کوردستاندا پێگەیەک بۆ ئایندەی ھەژمونی و دەسەڵات بەدەست بهێنن!، نەك گرتنەبەری ڕێڕەوێک کە ئایندەی خواستەکان و مافەکانی جەماوەری کوردستانی تیا بەدەست بێت، بە گۆڕانەوە بۆ دەور و دەخالەتی ڕاستەوخۆی ئیرادە و ڕای خەڵک کە بڕیار لەسەر چارەنوسی خۆیان بدەن.

لە تەواوی ٤٧ساڵەی حوکمرانی کۆماری ئیسلامیدا، خواستی لایەنەکانی ناسیۆنالستی کورد بۆ “ئۆتۆنۆمی و لامەرکەزیەت و فیدرالیەت”، لەھەمانکاتدا خواستەکانی خەڵکی کوردستان، وەک ھەڕەشەیەک بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەیی تەماشا کراوە، بە مەیلی جوداخوازی و دوژمنکاری ناوزەدکراوە، ئەمەش لەلایەک بووەتە ھۆی ڕوبەڕووبونەوەی سەربازی بەردەوام لە نێوان ڕێکخراوە سیاسیە کوردیەکان و کۆماری ئیسلامیدا، لەلایەکی ترەوە سەرھەڵدانی ناڕەزایەتی جەماوەری بەرفراوان.

لە دنیای واقعی سیاسی ئێراندا، کوردستان بووە بە یەکەم مەیدانی جەنگی گەورە بۆ سوپای پاسداران، ئۆپەراسیۆنە سەرەتاییەکانی سوپای پاسداران و سوپای نیشتمانی ئێران، شار و گوندەکانی کوردستانیان کردە ئامانج و لە ئەنجامدا لە ساڵانی سەرەتای دوای شۆڕشی ١٩٧٩وە،

دەیان هەزار هاوڵاتی مەدەنی بونە قوربانی.
پێکدادانی چەکداری نێوان هێزە کوردیەکان و حکوومەتی ئێران، بۆ ماوەی چەند ساڵێک بەردەوام بوو، بەڵام وردە وردە گۆڕانکاری بەسەرداهات و هێزە کوردیەکان، لەو دیوی سنورەکان لە کوردستانی عێراق بنکەکانیان جێگیر کرد، بە بەکارهێنانی خاکی کوردستانی عێراق بە مەبەستی چالاکیە سەربازیەکانیان. بەڵام لە ناوەڕاستی نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوودا دوای دامەزراندنی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی لەکوردستانی عێراق، ئۆپەراسیۆنە سەربازیە بەردەوامەکانی سنوور بەزاندن، لەدژی ئێران سنووردار کران. لەهەمانکاتدا داخوازیەکانی لایەنەکانی ناسیۆنالستی کورد، لە چوارچێوەی بانگەوازی دروشمی دیموکراسی و مافی سیاسی و هەوڵدان، بۆ دانوسان لەگەڵ ڕژێم کاریان لەسەر کردووە.
لەسەروبەندی ئەم جەنگەی ئێستادا لایەنە کوردیەکانی ئێران، پێکهاتەی سەرکردایەتی ڕێکخراوەیی و باڵی چەکداری دەپارێزن، لەوانە "پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێرانKDPI"، "پارتی ژیانی ئازادی کوردستان (پژاک)"، "پارتی ئازادیی کوردستان (PAK)"، "سازمانی خەبات"، " ڕێکخراوی کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان"، "حزبی کۆمەڵەی کوردستانی ئێران"، ئەم گروپانە هاوکاتی هێرشی ئەمریکا و ئیسرائیل بۆ سەر ئێران، هاوپەیمانی خۆیان ڕاگەیاند، بەڵام لەوە ناچێت هاوپەیمانیەکەیان سەنگین و مەحکەم بێت، زیاتر هاوپەیمانیەکی بەیناوبەینیە، ڕێکدەکەون و تێکدەچنەوە.
زۆرێک لەو گروپانە، بارەگا و بنکەیان لە کوردستانی عێراق جێگیرکردوە، لەوێش بەردەوامن لە مەشقی سیاسی و سەربازی، لەهەمانکاتدا پەیوەندیان لەگەڵ لایەنگرانیان لە ناوخۆی ئێراندا بەڕێوەدەبەن، خاڵێکی گرنگ کە هۆکاری چالاکبونی ئەم ڕێکخراوانەیە، پشت بەستنە بە شوێنی جوگرافی کوردستان، بە قۆستنەوەی ناوچە شاخاویەکان و بارودۆخی سیاسی تایبەتی ناوچەکە بە ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی سنووردار لە ناوخۆی ئێراندا، لەهەمانکاتدا بونی ئەو گروپانە لە کوردستانی عێراقدا، لە ناو تۆڕێکی ئاڵۆزی پەیوەندیەکاندا دەرگیرن، کە حکومەتی عێراق و هەرێمی کوردستان و ئێران و تورکیا تێیدا بەشدارن، لەهەمانکاتدا وەک گروپی ناپەیوەند بە خۆیەکەوە، هەمیشە چاوەڕوانی ئەوە بون هێزێکی دەرەکی کۆماری ئیسلامی بروخێنێت!.
هەروەها وێڕای دەیان ساڵە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم لایەنە کوردیانە، بەرامبەر بەکۆماری ئیسلامی، هەمیشە دیالۆگ و دانوستانیان لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی، وەک بژاردەی ستراتیژیی پەسەندکراوی خۆیان لە پێشینە داناوە و هەوڵی وتووێژیان لەگەڵ حکومەتی ئێران داوە،

بەڵام زۆرجار ئەم هەوڵانە بە توندوتیژی کۆتایی پێهاتووە، لەوانە تیرۆرکردنی عەبدولڕەحمان قاسملو، هەروەها سەرکردەکانی دیکەی بزوتنەوەی کوردایەتی، بەدرێژایی ساڵان لە ڕووداوە هاوشێوەکاندا کراونەتە ئامانج، ئەمەش بێمتمانەیی قووڵی نێوان ئەکتەرە سیاسیە کوردەکان و دەوڵەتی ئێرانی زیاتر چەسپاندووە، بەڵام کاریگەری لەسەر دوبارەبونەوەی وتوێژ لەگەڵ ڕژێم دانەناوە.

هەرچەندە هێزی سەربازی ئەم ڕێکخراوانە تاڕادەیەک سنووردارە، مەترسیەکی ستراتیژی ڕاستەوخۆیان لەسەر ڕژێم دروست نەکردووە، بەڵام سەرچاوەیەکی بەردەوامی نیگەرانی ئەمنین، بەتایبەتی لە ناوچە سنووریەکان و لە ماوەی گرژی ناوخۆییدا.

ئەوەی شایانی باسە، هاوکاتی ئەوەی پێشهاتەکانی ئەم دەورانەی فۆکسی جەنگەکە، لەسەر لاواز کردنی کۆماری ئیسلامیە، واشنتۆن داوای لەو گروپانە کردووە خۆیان ئامادە بکەن، بۆ چونە ناو خاکی ئێران و ڕوبەڕوبونەوە بەرامبەر سوپای ئێران و سوپای پاسداران، ئەمەش لە هەنگاوێکی ئەمەریکا-ئیسرائیل، بە ئامانجی دووبارە ئیستغلالکردنەوەی کارتی لایەنە کوردیەکانە لە دژی تاران، لە چوارچێوەی ململانێیەکی ستراتیجی فرە بەرەیدا.

هەر بۆیە ئومێدە لایەنە کوردیەکان، لە هەوڵی ڕێکخستنەوەی ئەندامان و دەستانی ڕێکخراوەکانیان لەناوخۆی ئێراندا، تا ئامادەکرنی خۆیان بۆ چونە ناو ئێران و ئامادەکاریەک، لە ئەگەری ڕوبەڕوبونەوەیەکدا، لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و هەڵگیرسانی شەڕی سەربازی، لەبەرامبەر سوپای پاسداراندا، ئامانج لەم کارەیان بۆ جیا لەوەی ئاکامەکەی بەچی دەگات و چ دۆخێک و کارەساتێک، بە دانیشتوانی ناوچەکە دەخولقێنێت، گرنگ بۆ ئەوان هەوڵدانە بۆ هەژمونی و باڵادەستی هێزەکانیان، بەسەر دۆخەکەدا و بەڕێوەبردنی هەر ناوچەیەک بەدور لەدەورو ئیرادەی خەڵکی.

بەدوای هەر پاشەکشەیەک کە سوپای پاسداران، لە هەر ناوچەیەکی کوردستاندا ناچار بێت بیکات، ئەو لایەنە کوردیانە وەک هێزی چەکدار هەژمونی خۆیان بەرجەستە دەکەنەوە، کە ئەگەری ئەوەش زۆرە، ناوچەکان لە نێوان خۆیاندا دابەش بکەن.

واتە ئەگەر دابەشبون و پاشەکشە لەنێو دامەزراوە ئەمنیەکانی ئێراندا سەرهەڵبدات، ناوچە کوردنیشینەکان دەتوانن ببنە فرسەتێک و خاڵی سەرەکی بۆ هەژمونی هێزە ئەپۆزیسیۆنە کوردیەکان و ناوچەیەک بە هەر لایەنێکیان دابین بکات، بەڵام ئەمەش بە مەرجە بێیان سەردەگرێت کە پێشوەخت توانایی ڕێکخستنی جەماوەری بە دەسەڵات و هێزی سەربەخۆی جەماوەری ئامادەیان نەکردبێت و شوراکانیان دانەمەزراندبێت.

لەلایەکی ترەوە، بەو پێیەی هەرسیستەمێکی سیاسی، لە ئایندەی ئێراندا و هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکان نەگەڕێنەوە بۆ ڕای خەڵکی لە دیاریکردنی چارەنوسی نەتەوەکاندا، یان گەر ڕێگە بە دەسەڵاتی “لامەرکەزی و ئۆتۆنۆمی ناوچەیی” تا ئاستی جیابونەوە نەدات، پەیوەندییەکانی ناوخۆی ئێران وەها دەشێوێنێت، کە لە بری هەوڵدان بۆ چارەسەری کێشەی کورد، ئێران نوقوم دەکات لە شەڕی ناوخۆی قەومی، کە ڕاگرتنی سەخت دەبێت.
ئەمەش ئەو ئەنجامگیرییەی لێ بەرهەم دێت، کە چارەسەری یەکلایی کەرەوە، بۆ پرسی کورد گەڕانەوە بێت بۆ ڕای خەڵکی لە ڕفراندۆمێکدا، تا بڕیار لەسەر مانەوە یان جیابونەوەی کوردستان بدات لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندیدا، ئەوەی شایانی باسە لە دۆخی ئەم جەنگە وێرانکاری و دژە بەشەرییەدا، خەو خەیاڵێکی کاڵفامانەیە، وەک فرسەتێک بۆ ئایندەیەکی ئەرێنی دەربارەی کێشەی کورد پێشبینی لێ بکرێت، بەڵکو هەڵوێستی ئینسانی ئەستا وەستانەوەیە دژی ئەم جەنگە و بەرزکردنەوەی خواستی بێ مەرجی کۆتایی جەنگە.

نەخۆشیی پاتەی دڕاو و دشداشەی چڵکن.. نەوزاد بەندی

عەلی کوڕی ئەبوتاڵیب لە ووتەیەکیدا باس لەوە دەکات، خێر لە گەدەیەکدا نییە برسی بووبێت و لە پڕێکا تێر بووبێت.
یەکێک لە دۆخە تراژیدییەکانی مرۆڤ، ئاڵودە بونێتی بۆ هەندێ شت کە لە ژیانیدا زۆر دووبارە بێتەوە، ئەو شتانە ئەگەر قورس و ناڕەحەت و حەیا بەریش بووبن، هەر ناتوانێت دەستبەرداریان بێ.
لە کەلەپوریی خۆماندا حەکایەتێک هەیە باس لە کوڕێ شوانێک ئەکات بازی پاشایەتیی لەسەر شانی ئەنیشێتەوە و لە پڕێکدا ئەبێتە پاشا .. یەکێک لە وەزیرەکانی چاودێریی دەکات، بۆی دەردەکەوێ پاشا قۆراغە نان لە تاقەکانی کۆشکەکەیدا دادەنێ، هەتا ڕەق دەبنەوە، جا لە شەودا بە دزیی خەدەم و حەشەمەکەیەوە، قۆراغە نانە ڕەقەکان دائەکرمێنێ و ئەیانخوات چونکە ئەوە خواردنی ساڵەهای ساڵی بووە، تاج و تەختی پاشایەتیی نەیانتوانیوە ئەو نانەڕەق کرماندنەی بە چارەسەر بکەن.

بەڵام لەم ووڵاتە سەیرەی خۆماندا یان لەم کۆمەڵگا ڕەشۆکی□ی عێراقدا، بەردەوام دیاردەی دزێو و حەیابەرە ئەبینین، بۆ نمونە خێزانێکی دەشتەکیی کاتێ دێنە شارەوە، لە جیاتیی درێژە به ژیانی دەشتەکیی بدەن یان هیچ نەبێ وەک خەڵکی شار بژین، پێداگریی ئەکەن و خۆیان ئەکەن بە گاڵتەجاڕ بە حیسابی خۆیان ڕوخسار و ڕەگ و ڕیشەی دەشتەکیی لە خۆیاندا قەڵاچۆ دەکەن، ئەبینیت بە هیچ جۆرێ دار و درەخت لە ماڵەکانیاندا نییە، بۆ ئەوەی بیرەوەریی باخداریی و کشتیاریی و پاچەکۆڵەیان تێدا نەژێتەوە .. کوڕەکانیان ئەبنە مەیخۆر و قومارچی، تازەترین مۆدێلی قژ و جل و بەرگ پەیڕەو دەکەن، کچەکانیان بە تەشت بۆیاخ و سوراو و سپیاو بە سەر و گوێلاکیاندا ئەڕێژن.. خانووەکانیان بە تازەترین مۆدێلی دیکۆر دروست دەکەن بە جۆرێک ڕوکاری دەرەوەیان زۆر لە ناوەوەیان گرانبەهاتر و خۆشتر و جوانترە، ئینجا شاخی کەڵەکێوییەک و ئایەتی (و ان یکادوا الذین یزلقونك بابصارهم …) هەڵدەواسن، دیاردەی ئەم ئایەتی دژی چاوپیسیی ه□□□واسینە، لە دوای هێنانی بە لێشاویی دەشتەکییەکانەوە سەری هەڵدا، لە لایەن ڕژێمی بەعسەوە ساڵی 1979 ..

لە ڕاستیدا هەموو ئەم مەسرەفە گەوره و گرانە، ئەوەندەی تۆسقاڵێک ئەوانی دەشتەکیی ناگۆڕێ، چونکە گۆڕان لە ڕێی زانست و مەعریفە و مێشک و دەروونەوە ڕوو دەدەن، ئەبینیت لە بچوکترین جیاوازی باری سەرنج و بۆچووندا، یەکسەر دەست دەدەنە چەقۆ و گاڵۆک و چەک، یەکتری قەتڵ و عام دەکەن.. کۆڵانەکانی شار پیس و پۆخڵ دەکەن و .. مێینەیەک ببینن، ئەگەر دەستێکیشی بۆ نەبەن، تەشەرێکی بریندارکەری تێدەگرن..لەسەر سانتیمەترێک زەوی لەگەڵ دراوسێکەیاندا ئەیکەن بە شەڕ و دادگای پێ دەگرن..لە ئەرکەکانی شارنشینیی ڕادەکەن وەک باج و شتەکانی تر.. کۆڵان و شەقامەکان پڕ دەکەن له دیاردەی دەشتەکیی، وەکو دەنگی بەرز و ب□□□ ب□□□ و شەڕەجنێو و بێ ڕێزیی و قەڵەباڵغیی بێ مەبەست و دوکانی بیست و چوارسەعاتیی و زیادەڕەویی و پیس و پۆخڵیی لە هەموو دامەزراوە شارستانییەکاندا..

ئەو هەوڵە ڕووکەشە گرانبەها شکست خواردووانە و .. ئەو دۆخە نائارامەی شارەکە توشی دەبێت، وا دەکات هەم خێزانە دەشتەکییەکان نائارام بن و هەم خەڵکی شارەکە ..وەک ئەوە وایە چەند مریشکێک لە کێڵگەیەکی قازدا بەرەڵڵا بکەیت، نە مریشکەکان ئەبن بە قاز و نە قازەکانیش ئەبنە مریشک، هیچ کامیشیان ناحەوێنەوە، مەگەر ئەو کاتە بحەوێنەوە کە مریشکەکان لەو کێڵگەیه ئەچنە دەرەوە، بەو جۆرە بەرە بەرە خەڵکی شار، سەری خۆیان هەڵدەگرن و دەشتەکییەکان ئەبنە خاوەنی شار. ئەم دەردە کۆمەڵایەتییە، دکتۆر عەلی وەردی به دوور و درێژیی ئاماژەی پێداوە، لە کاتێکدا وەسفی ڕەشۆکییەکان دەکات کە

بە پەل دەنە شار و دەچنە دەزگا سیخوڕیی و شەق وەشێنەکان و پەستی شەق وەشاندن وەردەگرن، ئەوە بە گەورەترین چێژ و سەرکەوتن لە قەڵەم دەدەن کە لە بەرامبەر شەقوەشاندندا، موچە وەربگریت.

کێشەی دەسەڵات لە عێراقدا، لە دوای لابردنی ئەحمەد حەسەن بەکر بە پیلانی ژێر بە ژێری سەدام و دەزگاکا سیخوڕییە جیهانییەکان بە مەرجی هەڵگیرساندنی شەڕێکی دوور ودرێژ لەگەڵ ڕژێمی نوێی ئێرانی ئەوسادا، واتا ساڵی 1980، ئەوە بوو کەسێکی ڕەشەکیی و دەشتەکیی وەک سەدام حسێن بووە فەرمانڕەوای عێراقێکی شارستانیی و خاوەن کولتوور و مێژوویەکی پرشنگدار .. ئەم دەشتەکییە کەوتە گۆڕانکاریی لە ڕووکەشیدا بە شاردنەوەی گەمژەیی و ڕەشکەکییەکەی، وەک دانانی شەپقەی ڕۆژئاوایی، کێشانی جگەرەی چروتی کوبایی، دروستکردنی دەیان و سەدان کۆشک.جێبەجێکردنی کوێرانەی کتێبی میری نیکۆڵۆ مەکیاڤیللیی ..لاسایی کوێرانەی ستالین و هیتلەر لە کوشتن و پاکتاوکردنی هاوڕێکانی و گەلی کورد و ..شیعە .. دانانی باڵاترین پلەی سەربازیی موهیب ڕوکن لەسەر شانەکانی بە بێ ئەوەی لە هیچ کۆلێژ و قوتابخانەیەکی سەربازییدا بۆ یەک سەعاتیش خوێندبێتی.

ئەم کردارە ناشیرین و زیادەڕۆو و تاوانکارییانە، ئەوەندەی تۆزێک عەقڵییەتی دەشتەکیی و ڕەشەکیی سەدامیان نەگۆڕی، ئەو تەنها شێوەزارێکی خوار و خێچی عەجەی دەزانیی و نەیدەتوانی دوو دێڕ عەرەبی ڕەوان بڵێ، مەگەر بەیان نوسیبێ و ئەمیش خوێندبێتیەوە..

ئەو هەر ڕەشەکییەک بوو کە هیچ زمانێکی زیندووی جیهانیی نەدەزانی.. بەو جۆرە دەخی لە خۆی و گەلانی عێراقیش تێک وپێکدا، نەیدەتوانی عێراق بەجێبهێڵێت، بە درێژایی دەیان ساڵ حوکمڕانیی، یەک جار سەردانی ڕوسیا و یەک جار سەردانی فەڕەنسای کرد، عەقڵییەتی دەشتەکیی و ڕەشەکییەکەی، وای دەخواست هەر لە عێراق بمێنێتەوە و هەموو شەوێکیش لە تەلەفزیۆندا دەرکەوێت و قسەی هەڵەق ومەڵەق بکات، شەقام و فەرمانگا و یاریگا و مەڵەوانگە و مزگەوت و تەواوی ماڵەکانی ووڵاتەکە پڕ بکات لە وێنە و پەیکەر و وتەی خۆی .. تەنانەت لەسەر کتێب و دەفتەری خوێندگاکاندا وێنەی خۆی چاپ دەکرد و.. لە دیوار و دەرگا و هەموو شوێنێکی ووڵاتدا وتە خوار و خێچەکانی بە پیتی زێڕین ئەنووسران ..

بەو جۆرە عێراق هەواش هەواش ڕوخساری شارستانیی لە داڕنرا و .. بەربەرییەت و دەشتەکێتیی باڵی بەسەردا کێشا، ئیتر دەشتەکیی و ڕەشەکییەکان دەوڵەمەند و دەسەڵاتدار و پلەدار و خاوەن بڕیار بوون، کەسانی خاوەن بڕوانامە و ئەدەب و زانست و هونەریش، ڕۆژ بە ڕۆژ بێ نرخ و بێ بایەخ دەکران..

لە دوای سەدامیش، کۆمەڵێکی تر بە فەرمانی ئەمەریکا هاتنە سەر

تەختی پاشایەتیی، ک□م□□ برسی و تینوو، پاتەدڕاو و دشداشه چڵکن، لەناکاو بوون بە پاشای پاشاکان .. ئەم هەموو پاشا پاتە دڕاو و دشداشه چڵکنە، کەوتنە خۆیان، بۆ شاردنەوەی پاتە دڕاو و دشداشە چڵکنەکانیان کە ساڵەهای ساڵ پێیانەوە لکا بوون.. سەرەتا بە خواردنێکی زۆر و بێ شومار، قەڵەو و تەنگەئەستوور بوون، پاشان ملیۆنەها دۆلار لە کۆشک و ئوتومبیل و عەیش و نۆشی پاشا پاتەدڕاو و دشداشە چڵکنەکانا خەرج کرا.. ق□لای شاهانە، جەڵەبی ئوتومبیلی گرانبەهای ڕەشمیریی، فڕۆکەی تایبەتی گرانبەها، چاکەت و پانتۆڵ و بۆینباخی بڕاندە جیهانییەکانی ئیتاڵیا و فەڕەنسا، عەتری گرانبەها، سەعاتی مەچەکی ئەڵماس بە ملیۆنەها دۆلار، کۆشک و ق□لای دەرەوەی وڵات بە ملیارەها دۆلار، هەزاران کۆمپانیا و زانکۆ و مۆڵ و تاوەری یەکەی نیشتەجێبوون بەناوی خۆیان و کوڕ و خوشکەزا و برازا و ئامۆزا و یار و یاوەرەکانیانەوە.. پەستاندنی بانکەکانی سویسرا و وڵاتانی مافیاگەر بە ملیارەها دۆلاری ڕەش و بێ سەرەتا و .. پاوانکردنی زەوی و گرد و شاخ و باخ و نەوت و پەیوەندییەکان و کارەبا و ئاو و خوێندن و تەندروستیی و قەل و مەڕ و کچەمۆدێل و سەروپێ!! و هەموو کایەکانی تر ..
ئەو خەرجییە گەورە و گرانانە لە سەر و پۆتەڵاک و نیشتەجێبوون و گواستنەوە و گیرفانیاندا کرا، ئەوەندەی تۆسقاڵێک پاتەی دڕاو و چڵکی دشداشەکانیانی چارەسەر نەکرد.. هەر به ڕەشۆکیی و دەشتەکیی و چەقاوەسویەتیی و دەبەنگیی و نەخوێندەواریی و بێ مۆراڵیی مانەوە .. دوای 35 ساڵ، هێشتا نەیانتوانی ببن بە هاوڕێ و هاوکار.. هێشتا شیر و تیر لە یەکتریی ئەسوون .. چەندین شەڕی براکوژی و مەزهەبییان ڕاگەیاند و دەیان هەزار خەڵکیان به کوشت دا، ئەوانە درێژەی ئەو شەڕانە بوون کە پێشتر لەسەر نۆره ئاو و شەرتی شوانیی و کچ فڕاندن و کلکی چارەوێ بڕین، ڕایانگەیاندبوون.
ئەمانە بوونە تەواو کەرێکی زۆر ترسناکی بەرنامەکەی سەدام حسێن.. بە زیادەوە ئەدەب و هونەر و زانست و مەعریفەیان شێواند.. شار بوو بە مارکێتێکی گەورەی خۆیان، داهاتی ووڵات بووە دەخیلەیەکی تایبەت بە خۆیان.. هەموو شتێکیان کرد بە پارە.. پاره ئەو گرێ دەروونییە گەورەیەی کە دەیان ساڵ پێش ئێستا پێوەی ئەتلانەوە و نەیاندەتوانی پاتەی دڕاو و دشداشە چڵکنەکانیانی پێ چارەسەر بکەن..ئەمڕۆ بە داهات و سەروەت و سامانی یەکێک لە گەورەترین ووڵاتە نەوتیی و گازیی و کانزانیی و کشت و کاڵیی و بازرگانییە گەورەکانی جیهان، ناتوانن کێشەی دەروونیی پاتەی دڕاو و دشداشەی چڵکن چارەسەر بک□ن.. □□زانە ملیۆنەها دۆلار لەو پێناوەدا بە هەدەر دەدرێ، بێ ئەوەی تۆسقاڵێک پاتە دڕاو و دشداشە

چڵکنەکانیان بۆ بشارێتەوە .

“یەکڕیزی ناوماڵی کورد” دەستەواژەیە بۆ فریودانی خەڵک!.. نوری بەشیر

خەڵکی کوردستان زۆرجار لە کەناڵەکانی راگەیاندنەوە دەستەواژەی “یەکڕیزی ناوماڵی کورد” دەبیستن، بەتایبەتی کاتێک حزبە ناسیۆنالستە کوردەکان، ل□ پێشیانەوە پارتی و یەکێتی، کە لەتەنگانە سیاسی□کاندا دەکەونە بەرامبەر بەیەکەوەو سەنگەر لەیەک دەگرن و لەئاکامیشدا و لەژێر فشاری خەڵکدا باریان قورس و لاسەنگدەبێت. ئا لەم کات□ن□دا ئەم دەستەواژەیە وەک “پەیامێکی کوردایەتی” و “پیرۆزی نەتەوەیی”، لەزمانی کۆمەڵێک لەڕۆشنبیرانێکی ناسیونالیست و تەنانەت بەشێك لە بەرپرسانی دوو حزبی دەسەڵاتداریش، دەرد□ب□ر□ت تا هەڵە سیاسیەکان و تاوان و تەنانەت “خیانەتی” حزبەکان و تاقمی فەرمانڕاوەو بنەماڵەکانیان داب□پ□شن و واپیشانبدەن کە قسەکەر هەرخۆی “دڵسۆزی کوردە” و ئەوانەی کە لە دەسەڵاتدان ڕیزی کوردیان تێکداوە “دڵسۆزی کورد نین” و کوردایەتیەکەیان کاڵە! لەم بارەیەوە بە پێویستی دەدەزانین بۆ راستی دروستی ئەم قسانەمان وەک دوو نموونە ئاماژە بەدوو بابەت بدەین لە ئێستادا، کەئەوانیش بابەتی پۆستی سەرۆک کۆمار لە بەغداد و جێگۆڕکێی پارێزگاری کەرکووکە:

بێگومان هەموو کەس ئەوە دەزانێت کە یەکێتی و سەرۆکەکەی بەشێوەیەکی یەکلایەنە و بەبێ حساب بۆکردنی پارتی و تەنانەت وەک دژایەتیەکیش بۆی، ل□ بەرئەنجامی دۆخی جەنگ لەناوچەکەو کاردانەوەی لەسەر پێگەی هێزە عێراقی و کوردستانیەکان کە پاش لە ساڵ و نێوێک لەهەڵبژاردن نەیانتوانیوە کابینەی نوێیان پێکبهێنن!، توانی یەکلایەنە لەگەڵ لایەنە شیعەکان رێکبکەوێت و پۆستی سەرۆک کۆمار بۆخۆی یەکلابکاتەوە، پۆستێک کە پارتیش وەک “براوەی یەکەمی هەڵبژاردنەکان” داوای دەکرد و مرخی خۆی لێخۆشکردبوو. لە کەرکووکیش، بەهەمان شێوە یەکێتی و بافڵ تاڵەبانی پاش ڕێکەوتنی ژێربەژێر و ئاشکرا لەگەڵ لایەنە عەرەبیە شیعی و سونی و

تورکمانەکان، پارتی و کیتلەکەی لە پەسەکە کردە دەرەوە، بەبێ هیچ حساب بۆکردنێک پۆستی پارێزگاری کەرکوکی لە کوردەکەوە گۆڕی بە تورکمانێک و هەرئەمەشی ناولێنا "بەرژەوەندی کورد وادەخوازت"!!.
لەم دوو نموونەیەی باسکران ئەو خاڵەی جێگای سەرنجە ئەوەیە کە: چ سەرانی یەکیەتی و ئەو ڕۆشنبیرانەی لایەنگریان لە یەکێتی و سیاسەتەکانی لەپۆستی سەرۆک کۆمارو پاریزگاری کەرکوکدا دەکرد و چ سەرانی پارتی و قەڵەم بەدەستە لایەنگرەکانی ماڵەی بارزانی کە دژبەری یەکێتین لە هەردوو سەرەوە باس باسی " بەرژەوەندیەکانی کوردو یەکڕیزی ماڵەی کورد"ە. واتە یەکێتی و لایەنگرانی دەیانوت پۆستی سەرۆک کۆمار بۆ یەکێتی باشە چونکە هەر ئەو دەتوانێت "بیخاتە خزمەتی مەسەلەی کوردەوەو کێشە نەتەوەییەکانی پێچارەسەر بکات لەگەڵ بەغدا"!!. لەسەر پۆستی پارێزگاری کەرکوکیش سەرۆکی یەکێتی بە پاساودانی سیاسەتەکەی باسی لەوە دەکرد کە "کەرکوک شاری ئاشتی و برایەتیەو ئەوەی کەکراوە لە بەرژەوەندی کورددایە".
لەبەرامبەریشدا پارتی و لایەنگرانی سەری زمان و بنی زمانیان، "تێکچونی یەکڕیزی ماڵەی کوردو سپاردنی شاری کەرکوکە بە دوژمانی و کۆمەڵێک پڕوپاگەندەی قەومی و کینەتۆزی.. لێرەدا پرسیار ئەوەیە کەئایا مەبەست چیە لە "بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان" و دەستەواژەی "یەکخستنی ناوماڵەی کورد"؟ ئایا مەبەستەکە مانای پاراستنی بەرژەوەندی حزبەکان خۆیان و پاراستنی پێگەیانە لە دەسەڵاتدا، یان مەبەستەکە "نەتەوەی کوردە"؟
لەراستیدا پارتی و یەکێتی، وەک دوو حزبی بۆرژوازی کە نوێنەرایەتی چینی سەرمایەدار دەکەن، لەگرتنەبەری هەر سیاسەتێک و هەر هەنگاوەکیاندا، گەیشتن بە بەرژەوەندییەکانی ئەم چینەو حزبەکانیان لەسەر حسابی بەبەشکردنی زۆرینەی خەڵکی کوردستان شتێکیتر ئەنجام نادەن. وە هەموکاتێکیش هەموو سیاسەتەکانیان بەناوی "کوردو نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستانەوە" ئەنجامدەدەن تا نیشانی بدەن کە بەرژەوەندی ئەم چینەو حزبەکانیان هەمان بەرژەوەندی خەڵکی کوردستانە، لەکاتێکدا خەڵکی کوردستان بە بەرچاویانەوەیە و رۆژانە هەستی پێدەکەن، کە خیزان و کوڕان و بەرپرسانی حزبی و حکومی بزوتنەوەی کوردایەتی چۆن لەسایەی دەستگرتن بەسەر سامان و داهاتی وڵاتدا، ژیانیکی فیرعەونانە دەژین و لەولاشەوە خەڵکی شەرافەتمەند، لە کوڕان و کچانی هەرئەم نەتەوەی کوردە کە ئەوان سوێندی بەدەخۆن لە بێکاری و نەبوونی و گرتنی ڕێگای هەندەران و هەزارویەک دەردەسەریدا ژیان دەکەن. تەنانەت ئەم حزبانە هەر کاتێک بەرژەوەندییەکانیان دەکەوێتە مەترسیەوە، بانگەوازی یەکخستنی ناوماڵەی کورد دەکەن، ئەمەشیان بۆ ئەوەیە خەڵکی فریوبدەن و درک بە

جیاوازیە چیانیەتیەکانی خۆیان لەگەڵ دەستەی فەرمان ڕەواو دەسەڵات بەدەستدا نەکەن.

کارنامەی ٣٥ ساڵەی رابردوو، ئەوە بە ڕۆشنی نیشاندەدا کە هەریەک لە پارتی و یەکێتی چ سیاسەتێکیان گرتەتە بەر و چۆن خەڵکی کوردستانیان بەچەندین کارەسات و شەڕو ماڵوێرانیدا بردووە، تا ئاستی ئەوەی کە هەریەکەیان دەستیان بە "داگیرکەرانی کوردستان" درێژکردوەو سوپا و لەشکری حکومەتانی ناوچەکەیان ڕاکێشاوەتە سەرزیانی خەڵک و هەموشیان هەربەناوی بەرژەوەندیەکانی کوردەوە بووە، لەکاتێکدا لەهەموو ئەو کارەساتانەدا خودی ئەم حزبانەو بنەماڵەو دەست و پێوەندەکانیان سەلامەت دەرچون و مەینەتیەکەش بەسەر خەڵکی هەژارو زەحمەتکێسی کوردستاندا شکاوەتەوە.

کەواتە ئەوەی کە ئەوان بەناوی کوردایەتی باس لەوە دەکەن کە گوایە هەموو کورد و ئەوانەی بەکوردی قسەدەکەن یەک بەرژەوەندیان هەیە، جگە لە درۆیەکی شاخدارو فریودانی خەڵك شتێکی تر نیە، چونکە کوردستان کۆمەڵگایەکی چینایەتیە و قسەکردن بەکوردی و بەکوردی زانینی کۆمەڵگا هەرگیز ئەم بەرژەوەندیە چینایەتیانە و ئەم جیاوازیە چینایەتیە ناسڕێتەوە.

سەبارەت بە دەستەواژەی "یەکخستنی ناوماڵەی کورد"یش، دیسانەوە مەبەست لێی پەردەپۆشکردنی جیاوازیە چینایەتیەکان و بەرژەوەندیەکانیان، بەئەوەیە کە بەخەڵک بڵێن کە "هەمومان کوردین و دەبێ تەحەمولی سەختی و هەژاریەکانی دەسەڵاتداران بکەین" دەبێ مامۆستا داوای موچە نەکات، لاوان داوای کارو ئازادی نەکەن، کرێکاران رازیبن بەوەی کە کارەکیان دەستدەکەوێ و ژیانە کولەمەرگی پێ بەڕێدەکەن، هەروەها لە دەرەوەی وڵات ناڕەزایەتی بەڕێووی سەرانی حزبەکانی دەسەڵاتدا نەکەن… چونکە هەموو ئەمانە ڕوخساری کوردو دەسەڵاتەکەی ناشیرین دەکات، ئەمە کورد لە بەرامبەر "دوژمنەکانماندا لاواز دەکات".. لەکاتێکدا ئەوە هەر حزبەکانی بزوتنەوەی ناسیونالیستی کوردن کە دەستیان خستەتە ناودەستی ئینسانکوژەکانی وەک ترەمپ، ئەردوگان و پیاوانی کۆماری ئیسلامیەوە، ئەوە هەر ئەوانن کە "برا کوردەکانیان" لەسلێمانی و هەڵەبجەو هەولێر بەکار کردوەو ڕێگە لەئازادی خۆپیشاندان و ناڕەزایەتیان دەگرن و ڕۆژنامەنوسان تیرۆر دەکەن و سزایان بەسەردادەن کەچی لەولاشەوە دەستەوتاقمی شیعەو سونە و قەومیەکان بەدەستی کورد بەخەڵک دەناسێنن!؟

لە کۆتاییدا، پرسیارێکی گرنگ دەمێنێتەوە: لە هەموو ئەو ململانێ و ڕێککەوتنانەدا، جێگای بەرژەوەندی ڕاستەقینەی خەڵکی کوردستان لە کوێدایە؟ ئایا باسێک لە گوزەران، کار، موچە، خزمەتگوزاریەکان و

ئایندەی باشتر بۆ خەڵک دەکرێت؟ یان هیچ پەیوەندیەکی لەگەڵیاندا هەیە، بێگومان نەخێر. ئەی ئایا حزبە بەناو ئۆپۆزیسیۆنە ئیسلامی و قەومیەکان و ڕۆشنبیرانی ناسیونالیزمی کورد وەک زووڕناژەنی یەکخستنی ناوماڵی کورد چ جێگایەک لە هاوکێشەی سیاسەتی یەکێتی و پارتی و کارنامەی ٣٥ ساڵی رابردوویاندا وەک دوو حزبی ناسیونالیستی کورد دەگرن!؟، کە جیا لەشەریک بوون لەگەڵیان شتێکی تر نیە.

هەموو ئەمانە دەردەخەری ئەو راستیەیە کە ناسیۆنالیزمی کورد هەموو ئەوانە وەک ئامرازێک بەکاردەهێنێت بۆ فریودانی خەڵک. بۆیە پێویستە خەڵکی کوردستان خۆیان لەو سیاسەت و ئایدیۆلۆژیانە جیا بکەنەوە و بە شێوەیەکی سەربەخۆ ریزی ملیۆنی خۆیان ڕێکخراو بکەن بۆ ئەوەی بتوان بەرگری لە بەرژەوەندیەکانی خۆیان بکەن و دەستیان بە ماف و ئازادیەکانیان بگات و لەژیانێکی یەکسانی و شکۆمەند بەهرەمەند بن.

نوری بەشیر

ئێزدییەکان و چاوگی یەکتاپەرستی.. ستار ئەحمەد

کاتێک باس لە ئێزدیاتی دەکەین، لە ڕاستیدا باس لە مێژوویەکی دێرین دەکەین کە لەگەڵ یەکەمین چرکەساتەکانی نیشتەجێبوونی مرۆڤ لەم ناوچەیەدا دەستی پێکردووە. ئەم ئایینە نەک تەنیا کۆمەڵێک ڕێوڕەسمی ئایینی، بەڵکو فەلسەفەیەکی قووڵ و گشتگیرە کە لەسەر بنەمای تاقانەیی خودا و پیرۆزیی گەردوون دامەزراوە. بۆ تێگەیشتن لە چاوگی یەکتاپەرستی لای ئێزدییەکان، دەبێت سەرەتا لە ناوی “ئێزدی” خۆی ورد ببینەوە، کە زۆربەی لێکۆڵەرانی مێژوو و زمانەوانی کۆکن لەسەر ئەوەی ئەم ناوە لە وشەی “ئێزد” یان “یەزدان”ەوە هاتووە کە بە واتای خودا دێت، ئەمەش دەیسەلمێنێت کە ئەم پێکهاتەیە لە بنەڕەتەوە خۆیان بە “بەندەی خودا” ناساندووە و ژیانیان لە دەوری تیشکی یەزدانی دەسوڕێتەوە. لای ئێزدییەکان، خودا دروستکەرێکی بێ هاوتا و میهرەبانە، ئەو سەرچاوەی هەموو چاکە و

□وناکییەکە، و بەهۆی ئەوەی خودا لای ئەوان هێزێکی ڕەها یە، چەمکی “شەیتان” وەک هێزێکی دژبەر یان ڕکابەر بۆ خودا لە فەلسەفەی ئەواندا جێگەی نا بێتەوە. ئەوان بڕوایان وایە خودا گەورەترە لەوەی دروستکراوێکی هەبێت کە بتوانێت دژایەتی بکات یان کارەکانی تێک بدات، ئەمەش یەکێکە لە پاکترین و قووڵترین شێوەکانی یەکتاپەرستی کە تێیدا مر□ق ت□نیا و تەنیا ڕوو لە یەک هێز دەکات.

لە ناوەندی ئەم فەلسەفەیەدا، “تاوسی مەلەک” وەکوو سەرۆکی فریشتەکان دەردەکەوێت، کە لای ئێزدییەکان سیمبولی دڵسۆزیی ڕەها یە بۆ تاقانەیی خودا. بەپێی دەقە پیرۆزەکانی ئەوان، کاتێک خودا فەرمانی بە فریشتەکان کرد کڕنۆش بۆ مر□ق ببەن، تاوسی مەلەک تەنیا فریشتە بوو کە ڕەتی کردەوە کڕنۆش بۆ هیچ بوونەوەرێک ببات جگە لە خودا، ئەمەش لای ئێزدییەکان وەک بەرزترین ئاستی یەکتاپەرستی و وەفاداری بۆ پیرۆزیی یەزدان لێک دەدرێتەوە. بەڵام بەداخەوە، ئەم تێگەیشتنە قووڵە لەلایەن ئەوانەی لە دەرەوەی ئەم ئایینە بوون، بە هەڵە یان بە مەبەست شێوێنراوە و تۆمەتی بێ بنەمایان بۆ دروست کراوە. ئێزدییەکان لە ڕاستیدا تیشکی خۆر بە پیرۆزو ڕووگەی خۆیان دەزانن و ڕووی تێ دەکەن، چونکە خۆر لای ئەوان گەورەترین و گەشاوەترین نیشانەی میهرەبانی و دەسەڵاتی خودایە کە بەبێ جیاوازی تیشک و ژیان بە هەموو جیهان دەبەخشێت. ئەم ڕێزگرتنە لە سروشت، لە ئاو، لە خاک و لە هەوا، بەشێکی دانەبڕاوە لە باوەڕی ئەوان، چونکە بڕوایان وایە هەر شتێک لە گەردووندا هەبێت، تیشکێکی خودای تێدایە و پاراستنی ژینگە، پاراستنی پیرۆزییەکانی خودایە.

ئەم پێکهاتەیە بە درێژایی مێژوو، باجێکی قورسیان لەپێناو پاراستنی ئەم یەکتاپەرستییە و ناسنامە ڕەسەنەکەیاندا داوە، کە مێژوو بە “فەرمان” ناوی بردوون. هەر فەرمانێک کە بەسەر ئەم گەلەدا هاتووە، هەوڵێک بووە بۆ سڕینەوەی ئەو ڕەسەنایەتییە، بەڵام ئێزدییەکان وەک داربەڕووەکانی چیاکانی کوردستان، هەرچەندە لقیان بڕدراوەتەوە، ڕەگەکانیان لە ناخی خاکدا قووڵتر بووەتەوە. کۆمەڵگەی ئێزدی کۆمەڵگەیەکە لەسەر بنەمای ئاشتی و پێکەوەژیان دامەزراوە، ئەوان لە نزاکانیاندا هەمیشە داوای خێر و خۆشی بۆ هەموو “ئەو حەفتا و دوو میللەتە” دەکەن و پاشان بۆ خۆیان، ئەمەش نیشانەیەکە لەو پەڕی مر□قد□ستی و فراوانیی دڵیان کە هیچ کینە و لکەیەکی تێدا نییە بەرامبەر بەوانەی کە لەوان ناچن. لالش، وەک مەڵبەندی ڕۆحی و دڵی لێدەری ئەم ئایینە، تەنیا شوێنێکی پەرستن نییە، بەڵکو پەناگەیەکە کە تێیدا مر□ق و سروشت و مێژوو دەبنە یەک و دەنگی قەول و بەیتەکان چیرۆکی هەزاران ساڵ خۆڕاگری و یەکتاپەرستی دەگێڕنەوە.

ئەمڕۆ، پێویستە جیهان بە چاوێکی تر سەیری ئەم پێکهاتەیە بکات، نەک وەک کەمایەتییەک، بەڵکو وەک سامانێکی گەورەی زانستی و فەلسەفی کە توانیویەتی لە ناو جەرگەی کارەساتەکاندا، جوانی و مرۆڤایەتی و بڕوا بە خودا بپارێزێت. ئێزدییەکان بە کردار سەلماندیان کە یەکتاپەرستی تەنیا بە گوتار نییە، بەڵکو بە کردەوە و بە پاک ڕاگرتنی دەروون و زمان و دەستە. ئەوان پارێزەری زمانێکی ڕەسەن و کەلەپوورێکی دەوڵەمەندن کە بەشێکی سەرەکییە لە ناسنامەی ئەم ناوچەیە. ناسینی ئێزدیایەتی، گەڕانەوەیە بۆ چاوگەکانی ڕەسەنایەتی و تێگەیشتن لەوەی کە چۆن مرۆڤ دەتوانێت لە ناو هەموو تاریکییەکدا، هەر ڕووی لە تیشکی خێر و ڕووناکیی خودا بێت. ئەم وتارە هەوڵێکە بۆ ناساندنی ئەو تیشکە شاراوەیەی کە هەزاران ساڵە لە ناو دڵی ئێزدییەکاندا دەدرەوشێتەوە و هیچ زریانێک نەیتوانیوە خامۆشی بکاتەوە.

ستار ئەحمەد

شکان.. شیعری سەلام عومەر

لەسەر شەقام مەبایلەکەم لە بەربۆوە
دەیان وشەی پەپولەیی لە دەوری کچێک کە بۆوە
لە تاقیگە
پەرستارێک شوشەی خوێنەکەی شکاندم
سەدان گوڵەشیعری سوری
لێ وەراندم
نەوەکەشم
لاپتۆپەکەی بەردامەوە
پەردەی لەسەر هەزاران نهێنی نێو فۆڵدەرە شاراوەکان هەڵدامەوە،
ئەو چاویلکەی ساڵانێک بوو
نیشتمانم پێدەبینی
لێیان ستاندم
هێڵی نێوان من و خاک و
تۆڕی نێو چاویان پساندم.

چیرۆک/ گریان.. نەوشیروان ئازاد

ئێوارە یەکی بێ دەنگ، بێ ڕەنگ ، دڵ تەنگ ،ڕۆژێک لەدواڕۆژەکانی تەمەنی کورتی بەهار ،ئێوارەیەکی پاییز ئاسا وەک ئەوساتانەی پەلکی کەسکی درەختەکان پاش زەردبون هەڵ دەوەرن ،
لەگێژاوی زریانێکدا بەرەو فەنابون دەچن.
هێشتا پرشنگی خۆر ئاڤای شکستی لەپێش ڕەشماڵی شەودا هەڵ نەدابوو ..
ئەستێرەکان لەودیوپەردەی ئومێدەوە چاوەڕێی پێشوازی بون تا جارێ تربنەوە ڕازگری نیازی دڵدارەکان…نهێنی شەو بێداران لەتیانوسی بیرەوەری خۆیاندا بنوسنەوە…بێدارەکان بەرەو ئاشیانەو لانەکانیان بەهەگبەیەک هەواڵ و بژێوی گەڕانەوە…هەموشتێک لای من نامۆیە، وەک پەرەستویەکی تەریو ،بەچەشنی شاخەگولی نەوگوڵدانێکی مردوی سەرمێز ، بێ ئاگاو نامۆم .نامۆم و لەساتێکا لەودیو پەنجەرەی نەخۆشخانەی کۆماری هەولێر دەنۆاڕمە سەدان مەڵی هاو زوانم .لەکێشەو مل ملانێیەکی واقیع دام .ململانێی نێوان ئایەندەیەکی ڕوون و تار ..نێوان بوون و نەبون ..نازدارێکی سپی پۆش پەری ئاسا بەبزەیەکی پڕلەئەندێشەوە یاری بە بیسەرەکەی ملی دەکات ،جارجارێ دێت و وەپێش دەمم ڕادەبورێ ،بەپارێزەوە تیلەی نیگایەکم تێ دەگرێ و لێمەدەڕوانێ ،وەک مرۆیەکی نامۆی لەئەستێرەیەکی دی بینی بێت ..دەشێ لەڕوانینەکانی بێ ئاگابێ و، وەک من لەگێژیادێکی دێرین ڕۆچو بێ و بیرەوەریەکی شیرینی لەپەڕاوی ئەم ئێورەدا تۆمارکردبێ ، تاخەمی شەوانی تەنیایی بەبادەی ئەم ئێوارە شیرینە بڕەوێنێ ..نازدارەکە بادەنیە لەدونیادا خەمی من بڕەوێنێ ،ئازاری دڵ و زامی دەرونم بەهیچ هێتوانی ساڕێژ نابێ .. بۆیە سرکم ..بەڵام بەپارێزەوە لێم مەڕوانە..ڕۆژگارەکە بەچەشنی زۆڕنەقوتەیەکی بن لێزمەو ڕەهێڵە، لەگەڵ چرپەو ڕازی دڵی خۆیشم بێگانەم ..ئەوەی تۆ بەبێزاریەوە پێی دەڵێی ئازار، من پێ گەشکراوم ..بێیەدردەنگ مەبەو ، وەرەیەک بەیەکی لاپەڕەکانی ڕۆژئەژمێری بیست و شش ساڵی تەمەنمت بۆ هەڵدەمەوە…ئەگەر جارجارە ،لەتەواوی لەپەڕەکاندا شتێکی وەک شادی یان ڕوناکی لەناوشەوەی تاری ئەنگوستەچاودا بەدی کرد و، وەک ئارەزوەکانی کورد تەمەنی تەمەنی پەپولەبو ، ئەوالات سانا بێ ،چونکەژیانم شادیەکی کەم ، هەرەس و

ئــاوارەی و، دورخســتنەوەو، ڕاگــوێزان و،کۆڕەو ، مەرگــی بەکۆمەڵ
و،ڕاپەڕــین و ســارد بــونەوەو، کۆڕەو گەڕانەوەن …ئەمان□ بەسەرهاتی
لاوێکی کورد کۆمەڵێک ، گەلێکە …دەڵێن ژیان گۆڕانە، بەڵام لای ئێمە،
تراژیدیایەکی وەستاوە..کە
بریتیە لەیادکردنەوەی خۆشیەتەمەن کورتەکانی ڕابردو ژیان لای ئێمە
هەر گریانەو گـــــریان …

نەوشیروان ئازاد – هەولێر

نەخۆشحانەی کۆماری
پێنجشەمە 15.5.1992

چیڕۆکی سەر زارەکی/ کابرا و سەگەکەی.. وەرگێڕانی لە عەرەبیەوە: عەلی ڕێژنە

لە شارێکی ئەو (خۆر هەڵاتی ناڤینەدا)،
کابرایەک، سەگەکەی لە گۆڕستانی موسلمانان دەنێژێت، خەلکی شارەکە،
دەچنە لای قازی و سکاڵای لەسەر تۆمار دەکەن،
قازی فەرمان دەکات، کابرا دەست بەسەر بکەن و بۆ دادگای بێنن.
لەدادگا، قازی بە تووڕەییەوە، هاوری بەسەر داکرد و گوتی: ئەوە
ڕاستە، کە سەگەکەت لە گۆڕستانی موسلمانان ناشتووە،
کابرا دەڵێت: بەڵێ قازیم خۆشبێت،
قازی بە توڕییەوە، هاوار دەکا و پێیدەڵێت:
چۆن دەبێت کارێکی وابکەیت، سەگ لە گۆڕستانی موسڵمانان بنێژیت،
کابرا لە وەڵامادا گوتی: بەڵێ قازیم خۆشبیت، ئەم کارەم کردووە،
بەڵام، ئەمە ڕاسپاردەی سەگەکەم بووە!
منیش تەنها ڕاسپاردەکەم جێبەجێ کردووە.
قازی دووبارە تووڕە دەبێت و هاوری بەسەردا دەکات،
پێیدەڵێت: تۆ لەبەردەم قازی و دەستەی دادگا،
پێم دەڵی بەڵێ ئەم کارەم کردووە!
ڕاسپاردەی سەگەکەم جێبەجێ کردوە، دەزانی ئەم تاوانە، سزاکەی زۆر

قورسە.
کابرا دەچێتە بنگوێی قازی و بە ئاسپایی پێیدەڵێ:
قازیم خۆشبێت، خۆ سەگەکەم ڕاسپاردەی تریشی هەبووە،
ئەو پێی گوتم: هەزار دیناریش بدە قازی.
قازی ئاوڕێک لە ئەندامانی دەستەی دادگا دەداتەوە و منگە منگێک دەکا و هێور دەبێتەوە و شتێک دەڵێت: ئەم کارە، کارێکی ئاساییە،
چونکە بۆمان دەرکەوت، ئەم سەگە،
لە تیرە و بنەچەی سەگەکەی (یارانی ئەشکەوت)ـە (اصحاب الکهف)،
..………………………………
سەرچاوە: پەیجی(بشقە / صوت الطفولە الواعیە)

Ali Rejne‏
2026/4/26